

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

EDIȚIA A XV-A

PATRIMONIUL CULTURAL

- CERCETARE
- VALORIFICARE
- PROMOVARE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Edition XV

CULTURAL HERITAGE

- RESEARCH
- VALORIZATION
- PROMOTION

PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR
PROGRAM AND ABSTRACTS

30–31 MAI 2023

BD. ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT, 1
CHIȘINĂU, REPUBLICA MOLDOVA

MAY 30–31, 2023

1 ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT BD,
CHISINAU, REPUBLIC OF MOLDOVA

MINISTERUL CULTURII
MINISTRY OF CULTURE

INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
INSTITUTE OF CULTURAL HERITAGE

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

**PATRIMONIUL CULTURAL:
CERCETARE, VALORIFICARE, PROMOVARE
Ediția a XV-a**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

**CULTURAL HERITAGE:
RESEARCH, VALORIZATION, PROMOTION
Edition XV**

**PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR
PROGRAM AND ABSTRACTS**

**Chișinău, 30–31 mai 2023 /
Chișinău, May 30–31, 2023**

Ariile tematice ale conferinței / Thematic areas of the conference:

Patrimoniul artistic național la început de mileniu: cunoaștere, evoluție, tendințe
/ The national artistic heritage at the beginning of the millennium: knowledge, evolution, trends

Mărci identitare ale patrimoniului artistic național în circuitul valorilor culturale europene / Identity marks of the national artistic heritage in the circuit of European cultural values

Mentalități colective și individuale: forme de manifestare în tradiția etnoculturală din Republica Moldova / Collective and individual mentalities: forms of manifestation in the ethno-cultural tradition of the Republic of Moldova

Manifestarea științifică face parte din acțiunile planificate în cadrul Programului de Stat pentru anii 2020–2023: 80/22.10.19 F. Dimensiunea identitară a artelor din Republica Moldova ca factor activ al dezvoltării durabile a societății în contextul dialogului intercultural european.

Redactare / Proof-reading:

Tamara Osmochescu (textele în limba română), dr. Ana Gorea (textele în limba engleză), dr. Tatiana Zaicovschi (textele în limba rusă)

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

“Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare”, conferință științifică internațională (15 ; 2023 ; Chișinău). Conferința științifică internațională “Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare” = International scientific conference “Cultural heritage: research, valorization, promotion”, Ediția a 15-a, 30-31 mai 2023, Chișinău : Programul și rezumatele comunicărilor / comitetul de organizare, științific: Ion Ursu (președinte) [et al.]. – Chișinău : S. n., 2023 (Notograf Prim). – 95 p.
Antetit.: Min. Culturii, Inst. Patrimoniului Cultural. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – [80J] ex. ISBN 978-9975-84-186-3.
008+7/9(082)=135.1=111=161.1 P 44

Parteneri:

Academia de Muzică, Teatru și Arte
Plastice

Universitatea Națională de Arte
„George Enescu”, Iași, România

Universitatea de Teatru și Film
„Ș. Rustaveli”, Tbilisi, Georgia

Biblioteca municipală „B. P. Hasdeu”,
Filiala de Arte „Tudor Arghezi”

Partners:

Academy of Music, Theater
and Fine Arts

“George Enescu” National University
of Arts, Iași

„Shota Rustaveli” University of
Theater and Film, Tbilisi, Georgia

“B. P. Hasdeu” Municipal Library,
“Tudor Arghezi” Arts Branch

Comitetul de organizare / Organizing Board:

Ion URSU, Adrian DOLGHI, Anca Doina CIOBOTARU, Iurie COJUCARI, Zviad DOLIDZE, Victor GHILAȘ, Natalia GRĂDINARU, Vitalie MALCOCI, Victoria MELNIC, Dumitru OLĂRESCU, Raisa OSADCI, Svetlana PROCOP, Violeta TIPA, Tatiana ZAICOVSCHI

Comitetul științific / Scientific Board:

Dr. Ion URSU, dr. Adrian DOLGHI, dr. hab. Anca Doina CIOBOTARU, dr. Zviad DOLIDZE, dr. hab. Victor GHILAȘ, dr. Natalia GRĂDINARU, dr. Vitalie MALCOCI, dr. Victoria MELNIC, dr. Dumitru OLĂRESCU, Raisa OSADCI, dr. Svetlana PROCOP, dr. Violeta TIPA, m. cor. dr. hab. Mariana ȘLAPAC, dr. Marian ȚUȚUI, dr. Tatiana ZAICOVSCHI

Programul conferinței / conference program

Marti, 30 mai 2023 / Tuesday, May 30, 2023

9.30–12.00

Ședința plenară/

Sala Mică (et. II, AȘM)

Moderator / Moderator:

Dr. Adrian DOLGHI

Accesați linkul / Access the link:

<https://us02web.zoom.us/j/83123657148?pwd=bzVZeWsxUIU4VjZ3dFJTRGI2dTd6QT09>

Meeting ID: 831 2365 7148

Passcode: 464873

Mesaje de salut / Greeting messages

Dr. Ion URȘU, Președintele comitetului de organizare, director al Institutului Patrimoniului Cultural

Dr., prof. univ. Victoria MELNIC, rector al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Dr. hab. prof. Anca Doina CIOBOTARU, Facultatea de Teatru, Universitatea de Arte „George Enescu” Iasi, România

Comunicări/ Communications:

**Expresii ale muzicii naționale în spațiul cultural european
(prima jumătate a secolului al XIX-lea)**

Dr. hab. Victor GHILAȘ, Institutul Patrimoniului Cultural

**Attempts to Map the Beginnings of Romanian Cinema: Five Hypotheses
about the Author of the First Film Projection in Bucharest**

Dr., prof. Marian ȚUȚUI, ”G. Oprescu” Institute of Art History, Romanian Academy of Science ”Hyperion” University, Bucharest

**Centrul istoric al Chișinăului. Probleme de implementare a statutului
juridic de monument**

Dr. Sergius CIOCANU, Institutul Patrimoniului Cultural

PREZENTĂRI DE CARTE / BOOK PRESENTATIONS

Cinematografia națională: istorie și destine. Chișinău: S. n., 2022
Prezintă / present: dr. Dumitru Olărescu

Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare. Materialele conferinței internaționale, ediția a XIV-a. Chișinău, 2022 / **Cultural Heritage: research, valorization, promotion.** International Scientific Conference, Edition XIV. Chișinău, 2022
Prezintă / present: dr. Vitalie Malcoci, dr. Ion Duminică

12.00–13.00

Pauză de cafea / Coffee break:

Biroul / Office: 408

13.00–17.00

Desfășurarea lucrărilor pe secțiuni / Scientific proceedings in sections

Miercuri, 31 mai 2023 / Wednesday, May 31, 2023

9.30–12.30

**Desfășurarea lucrărilor pe secțiuni /
Scientific proceedings in sections**

14.00–16.00

**PRELEGERE PUBLICĂ
„Teatrul ca patrimoniu viu al Europei”**

Keynote Speaker

Dr. prof. Octavian SAIU,
Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, România

Marti, 30 mai 2023 / Tuesday, May 30, 2023

13.00–17.00

SECȚIUNEA I / SECTION I

PATRIMONIUL ARTISTIC – LA ÎNCEPUT DE MILENIU:

CUNOAȘTERE, EVOLUȚIE, TENDINȚE /

**THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE AT THE BEGINNING OF
THE MILLENNIUM: KNOWLEDGE, EVOLUTION, TRENDS**

(Arte plastice / Plastic arts)

Sala Mică (et. II), 13.00–17.00

Accesați linkul / Access the link:

<https://us02web.zoom.us/j/83123657148?pwd=bzVZeWsxUIU4VjZ3dFJTd6QT09>

Meeting ID: 831 2365 7148

Passcode: 464873

Moderatori / Moderators:

Dr. hab. Victoria ROCACIUC, dr. Vitalie MALCOCI

**Galeria de Artă Europeană din colecțiile Muzeului Național de Artă al
Moldovei**

Dr. hab. Tudor STAVILĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

**Cercetarea și conservarea icoanei „Sfânta Mahramă” de la
Mănăstirea Ciolpani, județul Bacău, România**

**Dr. Mina MOȘNEAGU, mast. Iuliana COJOACĂ,
Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, România**

Ceramica artistică din Republica Moldova. Anii 2021–2023

Dr. Constantin SPÎNU, Institutul Patrimoniului Cultural

**Образно-тематическая картина в творчестве петербургского
живописца-монументалиста А. В. Белова**

**Канд. искусств. Дарья АНТИПИНА, Санкт-Петербургский госу-
дарственный университет промышленных технологий и дизайна,
Санкт-Петербург, Российская Федерация**

Liric și monumental în ilustrații de carte ale artistului plastic Igor Vieru

Dr. hab. Victoria ROCACIUC, Institutul Patrimoniului Cultural

Drușieneana în concepția scenografică a plasticianului Petru Balan

Dr. Vitalie MALCOCI, Institutul Patrimoniului Cultural

Exodul – problematica depopulării în eseu emblematic de fotografie documentară semnat de Dorin Goian.

Dr. Valeria BARBAS, Institutul Patrimoniului Cultural

Implementări ale metodei lui I. S. Efimov în plastica animalieră moldovenească

Dr. Ana MARIAN, Institutul Patrimoniului Cultural

Expoziția Peisajul între realitate și imaginație – în contextul valorificării patrimoniului artistic național

Drd. Iuliana GHERMAN, UPSC, muzeografă MNAM, Chișinău

Графическое искусство в учебных заведениях Бессарабии в XIX – начале XX в.

Drd. Андрей ПЕЛИН, Молдавский государственный университет

Șarja prietenească – un capitol aparte în creația pictorului Glebus Sainciuc

Drd. Lucia ADASCALIȚA, Institutul Patrimoniului Cultural

SECȚIUNEA II / SECTION II

MĂRCI IDENTITARE ALE PATRIMONIULUI ARTISTIC NAȚIONAL ÎN
CIRCUITUL VALORILOR CULTURALE EUROPENE /
IDENTITY MARKS OF THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE IN THE
CIRCUIT OF EUROPEAN CULTURAL VALUES

(Muzicologie / Musicology)

Locul desfășurării: Bir. 437 (et. IV), 13.00–17.00

Accesați linkul / Access the link:

<https://meet.google.com/afw-atgm-ghk>

Moderatori / Moderators:

Dr. hab. Victor GHILAȘ, dr. Violina GALAICU

Orchestra populară „Folclor” ca arenă a recanonizării tradiției orale În perioada sovietică

Dr. Vasile CHISELIȚĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

Elementul de jazz – factor influent asupra individualității lui Oleg Negruța

Galina CHIFORIȘIN, Institutul Patrimoniului Cultural

Tratarea interpretativă contemporană a partidei feminine centrale din opera *Cavalleria rusticana* de Pietro Mascagni în spectacolul montat la Teatrul de Operă și Balet „Maria Bieșu” pe 3 aprilie 2022

Drd. Tatiana BUSUIOC, Dr. Svetlana BADRAJAN, Academia de Muzică,
Teatru și Arte Plastice

Repertoriul academic pentru acordeon în contextul învățământului artistic superior din Republica Moldova în primele decenii ale secolului XXI

Dr. Dumitru CALMÎȘ, Institutul Patrimoniului Cultural

***Trio* pentru clarinet, bariton și pian de Oleg Negruța: particularități structurale și de limbaj**

Drd. Radu CAZAC, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Contribuții la românirea cântării psaltice: de la Filotei sin Agăi Jipei la Anton Pann

Dr. Violina GALAICU, Institutul Patrimoniului Cultural

SECȚIUNEA III / SECTION III

TRADIȚII ȘI OBICEIURI: ISTORIE ȘI CONTEMPORANITATE /
TRADITIONS AND CUSTOMS: ANCIENT TIMES AND MODERNITY

Locul desfășurării: Bir. 538, 13.00–17.00

Accesați linkul / Access the link:

<https://meet.google.com/dpz-mppw-dva>

Moderatori / Moderators:

Raisa OSADCI, dr. Nina IVANOVA

Profiluri de descântătoare prin prisma personalizării „agenților magici”: aspecte etnoculturale, imagologice și antropologice

Dr. Valentin ARAPU, Institutul Patrimoniului Cultural

Vrednicia în muncă – un criteriu de apreciere a tinerilor în selecția matrimonială tradițională

Raisa OSADCI, Institutul Patrimoniului Cultural

Jocul în arșice – joc tradițional de noroc

Dr. Natalia GRĂDINARU, Institutul Patrimoniului Cultural,
Ruslan SOCHIRCĂ

Destrigoirea

Carolina COTOMAN, Institutul Patrimoniului Cultural

**Symbolism and semiotic codes of funeral and memorial rites
of the Lipovans of the Republic of Moldova**

PhD. Tatiana ZAIKOVSKY, Institute of Cultural Heritage

**Din istoria consumului alimentar în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea
– începutul sec. al XIX-lea: perioada Postului**

Dr. Alina FELEA, Institutul de Istorie, USM

**Influența orientală asupra vestimentației elitei comerciale autohtone
(sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea)**

Drd. Sorin GRAJDARI, Institutul Patrimoniului Cultural

Cripta familiei Glavce – nobili bulgari din Basarabia

Dr. hab. Ivan DUMINICA, Institutul Patrimoniului Cultural

Urban holidays in Chisinau and their role in urban identity maintenance

Dr. Nina IVANOVA, Institute of Cultural Heritage

Chișinăul prin prisma opiniilor turiștilor străini reflectate în mass-media

Ecaterina PIHUROV, Institutul Patrimoniului Cultural

Importanța reflectării elementelor de locuință și gospodărie tradițională în manualele de istorie

Dr. Sergiu SUVAC, Institutul Patrimoniului Cultural

Преподавание иврита в еврейских школах / лицеях Кишинева: история и современность

Наталья ЗУБОВА, Технологический лицей ОРТ им. Б.З. Герцля, Кишинев

Главный раввин Кишинева и Молдовы З.-Л. Абельский у истоков возрождения религиозного еврейского образования

Dr. Виктор ДАМБЯН, Институт культурного наследия

Miercuri, 31 mai 2023 / Wednesday, May 31, 2023

9.30–12.30

SECȚIUNEA IV / SECTION IV

MĂRCI IDENTITARE ALE PATRIMONIULUI ARTISTIC NAȚIONAL
ÎN CIRCUITUL VALORILOR CULTURALE EUROPENE / IDENTITY
MARKS OF THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE IN THE CIRCUIT OF
EUROPEAN CULTURAL VALUES

(Arte audiovizuale / Audiovisual arts)

Locul desfășurării:

Sala Mică (et. II), 9.30–12.30

Aceșați linkul / Access the link:

<https://us02web.zoom.us/j/86321902325?pwd=UGF0Mkd4dEU0TUVVEN3Fub1VuZHBwQT09>

Meeting ID: 863 2190 2325

Passcode: 002260

Moderatori / Moderators:

Dr., prof. Marian ȚUȚUI, dr. Violeta TIPA

Classical reverberations of romanian folk theatre

Dr. habil. prof. Anca Doina CIOBOTARU,

„George Enescu” National University of Arts, Iași, Romania

**Specialist Library Department and Trends in Librarianship —
Challenges and Problems**

Mgr. Dita, LÁNSKÁ, Theatre and Film Department, Municipal Library
of Prague, Czech Republic

Cultural Identity of Veniamin Apostol’s Performances

Dr. Elfrida COROLIOVA, Institute of Cultural Heritage

Relația între Biserică și stat reflectată în filmele lui Nicolae Mărgineanu

Dr. Elena DULGHERU, Universitatea din București, România

**Vicisitudinile identitare ale creației exponenților de vârf ai diasporei
moldovenești la Moscova**

Dr. hab. Ana-Maria PLĂMĂDEALĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

**Театр смерти Тадеуша Кантора как современный
«перформативный архив тела»**

Анна КРУЛИЦА, аспирантка, Ягеллонский университет, Краков,
Польша

Drama(turgia) Generației Y din Republica Moldova

Dr. Dorina KHALIL-BUTUCIOU, Asociația Internațională a Criticilor de
Teatru (IATC / AICT), Germania

**Discursul poetic: valori artistico-estetice. Rolul formulelor poetice în
creația cinematografică a regizorului Vlad Druc**

Dr. Dumitru OLĂRESCU, Institutul Patrimoniului Cultural

Lumea ca teatru și lumea ca spectacol: studiu comparat

Dr. Ana GHILAȘ, Institutul Patrimoniului Cultural

Dilemele identității din perspectiva fenomenului de globalizare mediatică

Dr. Alexandru BOHANȚOV, Institutul Patrimoniului Cultural

„La Sylphide” – revenirea la estetica romantismului în cultura națională

Dr. Svetlana TALPĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

Modalități de interpretare cinematografică a operei crengiene (pe baza filmelor lui Ion Popescu-Gopo)

Dr. Violeta TIPA, Institutul Patrimoniului Cultural

SECȚIUNEA V / SECTION V

PATRIMONIUL ARTISTIC – LA ÎNCEPUT DE MILENIU: CUNOAȘTERE,
EVOLUȚIE, TENDINȚE / THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE AT
THE BEGINNING OF THE MILLENNIUM: KNOWLEDGE, EVOLUTION,
TRENDS

(Arhitectura / Architecture)

Locul desfășurării: Bir. 437 (et. IV), 9.30–12.30

Accesați linkul / Access the link:

<https://meet.google.com/sty-eitn-rcj>

Moderatori / Moderators:

Dr. Sergius CIOCANU, dr. Aurelia TRIFAN

Dimensiunile urbanistice ale Chilieii medievale

M. cor., dr. hab. Mariana ȘLAPAC, Institutul Patrimoniului Cultural

Fortification and urban planning heritage of Rashkov village, Kamensky district in the circle of european cultural and philosophical movements of the 17th century. prospects for research and preservation

ScD., Prof. Oleh RYBCHYNSKYI, PhD student Illia LYTVYNCHUK,
Lviv Polytechnic National university, Lviv, Ukraine

Cultural identity markers of the Moldavian period of the Bilhorod-Dniester fortress

PhD. Svitlana BILIAIEVA, PhD. Olena FIALKO,
Institute of Archaeology NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Restaurarea unor documente din 1927 aparținând

Mănăstirii Tazlău, Neamț

Dr. Elena ARDELEAN, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, România

Castelul Tighina – datarea în raport cu arhitectura

Dr. Tamara NESTEROV, Institutul Patrimoniului Cultural

Complementaritatea arhitecturii și decorului plastic în structura

Cercului de Stat din Chișinău

Dr. Aurelia TRIFAN, Institutul Patrimoniului Cultural

Capitalizarea modernismului socialist: de la respingere la revalorizare

Drd. Serghei PRICOPIUC, Universitatea de Vest din Timișoara, Timișoara, România

From the history of the Chisinau Real School. On the occasion of the 150th anniversary of the opening of the educational institution

Dr. Alla CHASTINA, Institute of Cultural Heritage

The art of the great 18th century German architects David Gilli, Friedrich David Gilli and Karl Friedrich Schinkel

Irina GOFMAN, doctoral student of the Chisinau State university, Architectural Bureau ”Axel Schulschenk”, Essen, Germany

SECȚIUNEA VI / SECTION VI

MENTALITĂȚI COLECTIVE ȘI INDIVIDUALE: FORME DE
MANIFESTARE ÎN TRADIȚIA ETNOCULTURALĂ DIN REPUBLICA
MOLDOVA / COLLECTIVE AND INDIVIDUAL MENTALITIES: FORMS
OF MANIFESTATION IN THE ETHNO-CULTURAL TRADITION OF THE
REPUBLIC OF MOLDOVA

Locul desfășurării: sala 538, 9.30–13.00

Accesați linkul / Access the link:

<https://meet.google.com/vnd-pqbj-ekj>

Moderatori / Moderators:

Dr. Svetlana PROCOP, dr. Diana NICOGLO

Булаештское *урда* ‘сыр-вторяк’ и протеза /w/ перед /u/ как хроноиндикатор этнической истории булаештских украинцев

Др. Алексей А. РОМАНЧУК, Институт культурного наследия

Ноэтическая система концепций как научное направление: аспект осмысления нематериального культурного наследия (на примере его трансляций у пяти поколений еврейской семьи)

Др. хаб. Жозефина КУШНИР, Институт культурного наследия

Митрополит Кишиневский Серапион (Фадеев): отношения церковной иерархии и советской власти в эпоху перестройки

Др. Максим ХИЖИЙ, Владимирский государственный университет им. А. Г. и Н. Г. Столетовых, г. Владимир, Российская Федерация

Perpetuarea tradițiilor populare de către colectivele artistice din RSS Moldovenească (în baza studiului presei anilor '50 – '60 ai sec. XX)

Dr. Valentina URSU, Institutul Patrimoniului Cultural

Locuința în mediul urban din RSS Moldovenească (1944–1961)

Dr. Adrian DOLGHI, Institutul Patrimoniului Cultural

Emanciparea social-culturală a romilor – un proces spoliat de imaginea predominantă „criminal-exotică țigănească” întipărită în presa periodică interbelică românească

Dr. Ion DUMINICA, Institutul Patrimoniului Cultural

Prima teză de doctor dedicată studiului romilor în URSS (autor T. Kiseliova; specialitatea – științe istorice)

Dr. Svetlana PROCOP, Institutul Patrimoniului Cultural

Мифологические представления в сказочном фольклоре болгар Молдовы и Украины

Dr. Надежда КАРА, Институт культурного наследия

Variantele în limba găgăuză ale baladei „Meșterul Manole”

Dr. Evdochia SOROCEANU, Institutul Patrimoniului Cultural

Домашние животные в традиционной развлекательно-игровой культуре гагаузов

Др. Виталий СЫРФ, Институт культурного наследия

The development of culture in places of compact residence of the Gagauz (according to the newspaper „Vesti Gagauzii”)

PhD. Diana NICOGLIO, Institute of Cultural Heritage

Историко-литературно - изобразительные параллели: Александр Сергеевич Пушкин и Думитру Алмаш

Валентина ГРАБОВСКАЯ, Дом-музей А. С. Пушкина в Кишиневе

Destinul profesionist al jurnalistului V. O. Nedzelski

Olga GARUSOVA, Institutul Patrimoniului Cultural

Family values in the contemporary russian literature in Moldova (the case of T. Voloshina-Orlova’s stories)

Irina IJBOLDINA, Institute of Cultural Heritage

Осенняя обрядность украинцев Республики Молдова в литературе и источниках.

Др. Екатерина Кожухарь. Институт культурного наследия

Economic aspects of ethno-demographic processes among the Ukrainians of the Republic of Moldova in the late XX - early XXI centuries.

Dr. Victor COJUHARI, Institute of Cultural Heritage

14.00–16.00

PRELEGERE PUBLICĂ

„Teatrul ca patrimoniu viu al Europei”

Keynote Speaker

Dr., prof. Octavian SAIU,
Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, România

Accesați linkul / Access the link:

<https://us02web.zoom.us/j/86321902325?pwd=UGF0Mkd4dEU0TVVEN3Fub1VuZHBwQT09>

Meeting ID: 863 2190 2325

Passcode: 002260

Notă:

Comunicările prezentate de către cercetătorii Institutului Patrimoniului Cultural în secțiunile I, II, IV, V sunt elaborate în cadrul Programului de Stat: 20.80009.1606.12 – *Dimensiunea identitară a artelor din Republica Moldova ca factor activ al dezvoltării durabile a societății în contextul dialogului intercultural european.*

Comunicările prezentate de către cercetătorii Institutului Patrimoniului Cultural în secțiunile III și VI sunt elaborate în cadrul Programului de Stat: 20.80009.1606.02 – *Evoluția tradițiilor și procesele etnice în Republica Moldova: suport teoretic și aplicativ în promovarea valorilor etnoculturale și coeziunii sociale.*

**REZUMATELE COMUNICĂRILOR /
ABSTRACTS OF COMMUNICATIONS**

PATRIMONIUL ARTISTIC – LA ÎNCEPUT DE MILENIU: CUNOAȘTERE,
EVOLUȚIE, TENDINȚE /
THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE AT THE BEGINNING OF THE
MILLENNIUM: KNOWLEDGE, EVOLUTION, TRENDS

MĂRCI IDENTITARE ALE PATRIMONIULUI ARTISTIC NAȚIONAL
ÎN CIRCUITUL VALORILOR CULTURALE EUROPENE / IDENTITY
MARKS OF THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE IN THE CIRCUIT OF
EUROPEAN CULTURAL VALUES

Șarja prietenească – un capitol aparte în creația pictorului Glebus Sainciuc

Drd. Lucia ADASCALIȚA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Activitatea artistică a pictorului Glebus Sainciuc s-a manifestat de-a lungul anilor în mai multe genuri ale creației, precum pictură, arta măștilor lucrate în tehnica papier mâché, caricatură, inclusiv și o vastă galerie de șarje prietenești. În Republica Moldova, până la începutul anilor 1960, șarja în calitate de unitate tipologică separată a caricaturii era prezentă în presa scrisă de la caz la caz. În context, este remarcabilă apariția intensivă și unică, cu începere din anul 1963, a șarjelor prietenești semnate de Glebus Sainciuc. Acestea văd pentru prima dată lumina tiparului pe paginile revistei literare și politico-sociale *Nistrul* la rubrica „Satiră și umor”. Astfel, pe paginile acestei ediții periodice se publică o galerie de portrete sub formă de șarjă ale unor scriitori ce ne oferă posibilitatea de a le cunoaște trăirile și stările de spirit. Iar după anul 1965, pictorul Glebus Sainciuc publică neobosit șarjele de tip portret ale artiștilor emeriți, ale oamenilor de cultură și oamenilor de rând în ziarele *Cultura*, *Tinerimea Moldovei*, *Cultura Moldovei*, *Moldova Socialistă*, *Tineretul Moldovei*, *Literatura și Arta*. Utilizând abil penița și tușul, creionul și carioca, artistul realiza adesea șarje văzute din diferite unghiuri de vedere – față, profil și trei sferturi. Acestea erau realizate artistic prin linii trasate liber, uneori și prin intermediul unor pete tonale, care aveau menirea de a pune accentele pe anumite trăsături fizice sau psihologice. Adesea, plasticianul apela la principiul de reprezentare grotesc în vederea evidențierii unor particularități de caracter îndepărtate de aparențe. În consecință, Glebus Sainciuc, prin numărul impresionant de șarje dedicate scriitorilor, poeților, regizorilor, epigramaștilor, a contribuit valoros la inițierea și dezvoltarea șarjei prietenești în grafica satirică din Republica Moldova.

Restaurarea unor documente din 1927 aparținând Mănăstirii Tazlău, Neamț

Dr. Elena ARDELEAN,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Așezământul monahal de la Tazlău, județul Neamț, menționat pentru prima dată într-un document din 1458, are în componență una dintre cele mai valoroase ctitorii ale voievodului Ștefan cel Mare – biserica „Nașterea Maicii Domnului”, ridicată între anii 1496–1497, pe locul unei vechi biserici de lemn construită de domnitorul Alexandru cel Bun.

Având o istorie zbuciumată și fiind grav afectat de trecerea anilor, Ansamblul Mănăstirii Tazlău avea nevoie, urgent, de intervenții de restaurare. După multe eforturi ale micii obști monahale, în anul 2017 a început un amplu proiect de restaurare a ansamblului monahal de aici. Proiectul a inclus restaurarea, consolidarea și protejarea clădirilor monument istoric din cadrul Ansamblului Mănăstirii Tazlău, precum și promovarea și valorificarea potențialului turistic și cultural al acestuia, în vederea integrării în circuitul turistic, cultural-istoric și religios din regiunea Nord-Est a României.

Cu ocazia acestui amplu proiect de restaurare, din Sfânta Masă, aflată în Altarul bisericii, s-a extras un pachet pietrificat, de aprox. 650g, cu presupunerea ca acesta ar putea conține documente referitoare la istoria mai recentă a mănăstirii. Pachetul extras era compact, cu multiple depozite de ceară și de material de construcție, dar și cu atac biologic activ, apărut, probabil, după extragere, din cauza parametrilor microclimatici ai spațiului în care a fost depozitat acesta până la aducerea sa în laboratorul de restaurare.

După un laborios proces de conservare restaurare au fost recuperate mai multe documente, printre care un pomelnic de mari dimensiuni (41×32.5 cm), conținând numele unor ctitori importanți dar și un Act Comemorativ (32×47.5 cm), datat 1927, cuprinzând date foarte importante despre istoria acestui complex monahal, date care nu sunt consemnate în literatura apărută până acum.

The exodus – the problem of depopulation in the emblematic documentary photo essay signed by Dorin Goian

PhD Valeria BARBAS,
Institute of Cultural Heritage

Exodus is a central artistic project in the creation of the Moldovan-Canadian photographer Dorin Goian, who deals with the demographic crisis in the Republic of Moldova, addressing the pressing issue of depopulation. The significant long-term photo-investigation, for about two decades (2004–2018), reveals the phenomenon of the mass exodus of the population from the Moldovan space, specific de facto, for the time segment of 30 years of the country's independence (after 1991).

During three decades of (post-Soviet) existence, a mass exodus took place. Facing an extensive depopulation process, the Republic of Moldova became a country generating emigrants. For many Moldovans, migration has become a *modus vivendi*.

In 1991, the population of the Republic of Moldova reached 4.3 million, including the population on the left bank of the Dniester. Currently there are 2.9 million Moldovans, including those on the left bank.

The photographic essay *Exodus* presents a series of selected images from mainly the Northern geographical area of the country, but also from the capital, visually mapping the regions: Duruitoarea, Rogojeni, Horodiște, Griorievca, Țipova, Căușeni, Mingir, Costești, Tântăreni, Rîbnița, Chișinău etc.

In a complex laconic manner, the visual investigation of the “exodus” suggestively outlines the migration process, the fate of the people who remained, but also of those who returned to the Republic of Moldova.

In “Exodus”, remnants of three periods are overlapping, a legacy of the Soviet imperialist collapse, the ruins of the USSR, also built on the impact of the later transitional period, in which low living standards, a precarious labor market and high inflation forced people to leave home in search of a job, a better life.

The ideational essence of the exodus also left its mark on the author's destiny; Dorin Goian sharing the fate of an immigrant.

Cultural identity markers of the Moldavian period of the Bilhorod-Dniester fortress

Dr. hab. Svitlana BILIAIEVA, Dr. hab. Olena FIALKO,
Institute of Archaeology NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine;
Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine

In the history of the Bilhorod-Dnistrovsky's fortress (Odesa region, Ukraine) a special place belongs to the period of Moldavian principality. The location of the monument is connected with the past of the Black Sea region: in antiquity (the city of Tira), the Belgorod of Kiev Russ, the Genoese port, the craft and trade center of the western outskirts of the Mongol Empire. Meanwhile, the real foundation of the fortress's architectural face laid precisely in the Moldavian period. It presented not only the "Byzantine-Balkan model of a fortified point", according to M. Shlapak, but also the architectural and construction capabilities of Moldovan architects, and the specifics of Moldova's own culture of the 15th century. It embodied the national features of Moldavian decorative art: the design of memorial inscriptions, Moldavian heraldry mounted in the walls of the fortress. Moldovan identification is also fixed in its complexity of building materials, construction techniques and the character of material culture, such as pafta buckles, ceramics, coins of Moldavian owners from the time of the fortress's creation. The planning structure of the fortress, a large part of the curtains and towers preserved the features of the original appearance, despite the next three centuries of the Ottoman period. The archaeological research of the fortress, carried out by us during 1999–2010, made it possible to finally confirm the original part of the wall of the Lower Court, the defensive specifics of which fully corresponded to the early period of the artillery development – to the Moldavian period. This also applies to the construction of the barbican, which contributed to strengthening the defense and combat capacity of this part of the fortress. Chronologically, it coincided with the time of the creation of structures of similar purpose in the countries of Central and Western Europe and testified to the level of development of the defense architecture of the Moldovan state.

Dilemele identității din perspectiva fenomenului de globalizare mediatică

Dr. Alexandru BOHANȚOV,
Institutul Patrimoniului Cultural

Fenomenul globalizării se caracterizează printr-o multitudine de componente: economică, financiară, politică, militară, culturală, comunicațională și informațională. Astfel, în sfera mediatică, noile tehnologii de informare și comunicare au modificat substanțial lumea de azi, iar metafora „satu global” lansată în secolul trecut de marele cercetător canadian Marshall McLuhan a devenit o realitate, în care s-a produs o reconfigurare substanțială a spațiului public „global” și cel „local”. Sateliții și sistemele de telecomunicații au generat un fenomen fără precedent: circulația liberă, neîngrădită a informației și divertismentului pe întreg mapamondul. Însă multe voci critice autorizate au pus în lumină și reversul medaliei: globalizarea amenință identitatea națională, cutumele și valorile culturale tradiționale etc.

Procesul de globalizare s-a răsfrânt puternic și asupra practicilor discursive din sistemul mediatic contemporan, fiind favorizate așa-zisele formate media, cu precădere în domeniul comunicării audiovizuale. Unul și același format de televiziune se regăsește în nenumărate variațiuni „locale”, în funcție de strategiile de adaptare a proiectului inițial achiziționat de o țară sau alta. În acest fel a luat ființă o adevărată industrie a formatelor internaționale, care a condus la o anume omogenizare a sferei mediatice la scară planetară. Exemple relevante: Big Brother, Cine vrea să devină milionar?, Great Britons, American Idol, Got Talent etc.

În continuare ne vom referi la cultura mediatică din Republica Moldova în contextul globalizării – un subiect care comportă multiple aspecte corelative, adâncind neliniștile identitare în spațiul nostru public: este vorba de identitatea culturală a instituțiilor mediatice, mai ales a celor audiovizuale.

Tratarea interpretativă contemporană a partidei feminine centrale din opera *Cavalleria rusticana* de Pietro Mascagni în spectacolul montat la Teatrul de Operă și Balet *Maria Bieșu* pe 3 aprilie 2022

Drd. Tatiana BUSUIOC, dr. Svetlana BADRAJAN,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Pentru Teatrul Național de Operă și Balet *Maria Bieșu* din Chișinău o noutate a fost montarea cu succes într-o versiune nouă a operei *Cavalleria rusticana* de Pietro Mascagni pe data de 3 aprilie 2022. În arta operistică occidentală există deja numeroase exemple de abordare nouă a spectacolelor lirice, considerate clasice. Viziunea contemporană a personajului Santuzza din opera *Cavalleria rusticana* a fost prezentată în scenă de către Tatiana Busuioc după ani îndelungați de muncă, perfecționare și autodepășire, de revizuire a rolurilor interpretate, cizelarea performanțelor artistico-interpretative și a celor actoricești. Echipa de creație: regie – Rodica Picireanu, scenografie – Iurie Matei, pictor de costume – Alina Rotaru, dirijor – Veaceslav Cernuho-Volici, interpreți: Santuzza – Tatiana Busuioc, Turidu – Simone Frediani, a reușit să transmită tendințele contemporane în domeniul teatrului liric. Opera veristă *Cavalleria rusticana* este deschisă reinterpretărilor prin prisma conceptelor moderne de spectacol liric. Subiectul permite nu numai schimbarea contextului temporal, dar și o recroire, în limitele conținutului, a personajelor, completarea imaginii lor cu noi trăsături, ce reies din conjunctura socială, care, la rândul lor, își pun amprenta asupra expresivității și modelării tehnicilor de execuție vocală. Astfel, noutatea spectacolului *Cavalleria rusticana* se manifestă la diferite nivele arhitectonice ale acestuia: regie, scenografie, subiect (altă dimensiune temporală), imaginea personajelor, interpretare vocală și scenică, dramaturgie. Sunt vehiculate creativ un șir de limbaje, precum cel vizual (inclusiv proiectare imagini/film pe ecran), floral, vestimentar, scenografic, simbolic, actoricesc și muzical. Se produce un caleidoscop de culori, sentimente, acțiuni și evenimente, transmise prin limbajul operistic în proiecție contemporană, creând în final puzzle-ul unui spectacol integru, captivant, modern, incitant pentru un public eterogen.

**Repertoriul academic pentru acordeon
în contextul învățământului artistic superior
din Republica Moldova în primele decenii ale secolului XXI**

Dr. Dumitru CALMÎȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Pe parcursul a șapte decenii, ramura academică a repertoriului acordeonistic nu și-a pierdut actualitatea, continuând până în prezent să fie o componentă indispensabilă a procesului de instruire a tinerilor instrumentiști în cadrul învățământului artistic din Republica Moldova. Particularitățile politicii repertoriale de speță academică reliefează câteva compartimente distincte, precum lucrări polifonice, compoziții de formă amplă și miniaturi instrumentale. Pe lângă studierea pieselor polifonice pentru acordeon / baian, studenții și pedagogii recurg deseori la adaptări ale creațiilor pentru orgă, clavecin, clavicord, pian, compuse prioritar de muzicienii epocilor barocă și romantică. Asimilarea formelor ample este asigurată în mare parte de opusurile originale pentru ambele modele ale armonicii cromatice, direcționând spre diversitatea genurilor muzicale (concert, sonată, suită, fantezie, rapsodie, triptic, divertisment etc.) semnate de compozitorii ruși, ucraineni, bieloruși, cehi, americani, francezi, germani ș.a. Ca și în cazul lucrărilor de formă amplă, miniaturile instrumentale, aparținând diverselor școli componistice, cuprind o varietate considerabilă de curente artistice (clasicism, romantism, impresionism, expresionism, neoclasicism, neoromantism, neofolclorism etc.), ceea ce condiționează o abordare largă a formelor, concepțiilor artistice și limbajului muzical (tonal, atonal, modal) în cadrul creațiilor studiate. Astfel, repertoriul academic acordeonistic în învățământul artistic superior din Republica Moldova poate fi perceput ca un sistem fundamentat pe o anumită dualitate (pe de o parte, „conservator”, prin păstrarea genurilor muzicale definite în epocile barocă, clasică și romantică, pe de altă parte, „reformator”, prin absorbirea trăsăturilor stilistice contemporane).

***Trio* pentru clarinet, bariton și pian de Oleg Negruța: particularități structurale și de limbaj**

Drd. Radu CAZAC,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Autorul își propune să studieze unele elemente structurale și de limbaj aplicate în lucrarea *Trio* pentru clarinet, bariton și pian de Oleg Negruța – remarcabil compozitor din Republica Moldova, pianist și profesor. Este autorul multor lucrări de diferit gen: muzică camerală instrumentală, vocală, muzică simfonică etc.

Trio pentru clarinet, bariton și pian scris de compozitorul Oleg Negruța a fost conceput inițial pentru o altă componentă instrumentală. Acesta a fost predestinat pentru vioară, violoncel și pian, însă, așa cum aproape toate creațiile maestrului sunt supuse multiplelor transcripții, *Trio*-ul dat nu este o excepție. Lucrarea constituie două părți contrastante prin tempou și caracter. Prima parte lină și cantabilă se aseamănă cu un cântec liric, unde este prezentă o linie melodică destul de desfășurată și melodioasă. Partea a doua este energică, plină de viață contrastantă părții întâi. Deși *Trio*-ul este format doar din două părți, partea a doua reprezintă un final festiv, vioi și optimist.

În urma supunerii creației la o analiză muzicologică detaliată, am observat că autorul respectă unele particularități structurale și de limbaj cum ar fi: forma și elementele constituante ale ei, raportul tonal în partea a doua etc., dar și unele devieri, cum sunt raportul tonal al temelor de bază din partea întâia a creației sau chiar însăși arhitectura bipartită a lucrării, ambele în forma de sonată (de regulă miniaturile sunt scrise în forme mici simple sau complexe). *Trio*-ul, supus analizei, demonstrează bogata fantezie a compozitorului, care, de fapt, reprezintă gândirea muzicală proprie lui Oleg Negruța.

From the history of Chisinau Real School. On the occasion of the 150th anniversary of the opening of the educational institution

PhD Alla CHASTINA,
Institute of Cultural Heritage

150 years ago, namely on December 6, 1873, the Real School for Boys was opened in Chisinau, whose purpose was to develop practical and technical skills along with general education. In the process of learning, students studied such subjects as: the Law of God, foreign languages, literature, geography, history, drawing, as well as accounting, land surveying, construction art, leveling, etc. In 1885, according to the project of engineer Vladimir Tsyganko, their own building was built for this educational institution. The plan was based on a sketch of the director of this educational institution Nikolai Kodryan. The architect Luka Semko-Savoisky was supervising the erection of the building, and the Construction Committee was established. The honorary trustees of the school, Ivan Cristi and Karl Schmidt, took an active part in issues related to the construction of their own building. The Bessarabian branch of the Imperial Russian Technical Society, founded in April 1894, had permanent and emergency meetings at the Real School, and a library was opened under its direction. Today we can see this representative building of the Chisinau State University at the corner of Pushkin and Kogalniceanu streets.

In the National Archives of the Republic of Moldova, numerous documents related to the history of this school have been preserved: students' personal files, progress records, as well as various reports about the activity of the educational institution. Bessarabian newspapers and magazines also contain information about the construction of a building and a church for the Chisinau real school, from which famous architects and engineers as: Mitrofan Elladi, Stepan Zalevsky, Ippolit Levandovsky, Mikhail Cherul-Kush and others graduated.

Elementul de jazz – factor influent asupra individualității lui Oleg Negruța

Galina CHIFORIȘIN,
Institutul Patrimoniului Cultural

Oleg Negruța reprezintă o figură notorie în istoria muzicii naționale. Acesta se impune prin activitatea sa prodigioasă ca și compozitor, dar și un fidel profesor care a educat o pleadă mare de discipoli. În calitate de compozitor scrie un șir de lucrări în diferite genuri muzicale, precum creații de cameră instrumentale și vocale, lucrări simfonice, vocal-simfonice și concertante.

Stilul componistic al lui Oleg Negruța este un amestec dintre național, clasic și jazz. În acest articol vom încerca să caracterizăm și să evidențiem latura muzicii de jazz prezentă în creația maestrului. În acest sens, elementul de jazz reprezintă un factor influent asupra stilului componistic al lui O. Negruța și îi definește gândirea muzicală, constituind trăsătura specifică a acestuia. O lucrare care însușește calitățile componistice ale autorului este *Concertul nr. 2 pentru clarinet și orchestra de coarde*. Această lucrare atrage atenția instrumentiștilor pe care o interpretează la cel mai înalt nivel în cadrul concertelor și nu doar, lucrarea fiind și în vizorul pedagogilor ca material didactic de interpretare.

Caracteristic pentru acest opus, de altfel și celorlalte concerte pentru clarinet, este păstrarea tiparului arhitectonicii clasice. Chiar dacă textura muzicală a lucrării conține elemente specifice jazz-ului, la nivelul gândirii general compoziționale și respectiv al succesiunii părților, din punctul de vedere al tempo-ului constantăm caracteristicile unui ciclu tipic concertant – *repede-lent-repede*. Elementele de jazz sunt determinate, în mare parte, de interesul compozitorului pentru acest gen de muzică, creând în rezultat concepția ideatică individuală a întregului ciclu. Compozitorul abordează o serie de elemente din sfera jazz-ului, cum ar fi *Blues* sau *Swing*, integrându-le creativ în tradiționalele trei părți contrastante ale genului de concert la nivel de tematism, ritm, tempo etc.

Orchestra populară „Folclor” ca arenă a recanonizării tradiției orale în perioada sovietică

Dr. Vasile CHISELIȚĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Fondată la finele anului 1967, în cadrul Companiei republicane de Televiziune și Radiodifuziune (TRM), orchestra populară de studio „Folclor” a reușit să patrimonializeze în fondul mediatic al instituției peste 2000 de creații de origine, de imitație sau de imaginație folclorică. Acest tezaur muzical reprezintă opera unor extinse rețele de creație populară, expresia conjugării aportului inovativ al profesioniștilor culturii, în cuprinsul cărora se înscriu, pe de o parte, compozitorii, aranjorii, dirijorii, folcloriștii, cantautorii, poeții, scriitorii, iar pe de alta, instituțiile statale, promotorii culturali, tehnicienii mass-media etc. Astfel, repertoriul orchestrei „Folclor”, ca obiect de studiu, poate oferi noi indicii euristice și perspective metodologice în procesul studierii evoluției, modului de promovare și valorificare a tradițiilor muzicale orale din trecut în contextul instituționalizării, profesionalizării, standardizării, academizării și instrumentalizării politice a artelor populare din perioada sovietică (anii 1970–1980).

Documentele din arhiva TRM, consemnările din presa vremii, numeroase cercetări științifice la temă dezvăluie importanța luării în considerație a proceselor de renegociere, ajustare, recontextualizare continuă a moștenirii culturale orale. Muzica tradițională (folclorul) se transformă efectiv în „muzică neo-tradițională”. Se schimbă astfel însăși baza socială, statutul, structurile, natura, formele și mijloacele tradiției moștenite.

În centrul discuției plasăm conceptul focal de „canon” și cel de „recanonizare”, în diversele accepțiuni teoretice, cu ajutorul cărora încercăm să explicăm esența paradigmatică, specificul socio-instituțional și repercusiunea morfologică a practicilor neo-tradiționale în formarea și cristalizarea repertoriului orchestrei „Folclor”.

Classical reverberations of romanian folk theatre

Dr. habil., prof. Anca Doina CIOBOTARU,
"George Enescu" National University of Arts, Iasi

The end of the 19th century was marked by multiple political, economic, social and cultural changes throughout Europe and in the Romanian Principalities. The ever changing times and the importance of the events (we distinguish the Union of the Principalities in 1859 – “Little Union” and the abdication of Cuza – 10/11 February 1866) can fascinate us and divert us from our preoccupations with Romanian folklore and the related comparative studies, but also with the valorisation of popular theatre in the cultured dramaturgy. And yet, the visiting card of our cultural identity would not be complete if powerful personalities such as Vasile Alecsandri, Theodor T. Burada, Ghe. Dem. Teodorescu (the list being, obviously, much longer) and – after a century – George Călinescu would not have been concerned with the flavour and the power of synthesis of ideas, specific to the “small theatre”. Through their works (collection, research or processing), Romanian drama was given the chance to be enriched with plays inspired by puppet and mask theatre. In this regard, we will bring to attention three reference texts, within which we can find folkloric roots: *Iașii în Carnaval (Iasi in Carnival)*, *Ion Păpușarul (Ion – the Puppeteer)*, by Vasile Alecsandri, and *Brezaia*, by George Călinescu.

The link between them is based not only on the use of characters from the Romanian folk theatre, but especially on the subversive dimension revealed. Accepting the idea promoted by the French anthropologist Claude Levi-Strauss, that ethnography, ethnology and anthropology are not three different disciplines, but three stages of the same research, we open a new perspective of approach: the anthropological one. The incorporation of themes, characters and plots from popular literature into the cultured literature is an additional way of fixing them in the national consciousness, but also a mirror of the way in which this type of performance can convey messages that go beyond the realm of entertainment and the barriers of censorship. The texts invoked are fragments of the vibrancy of the era to which they belong.

Centrul istoric al Chișinăului. Probleme de implementare a statutului juridic de monument

Dr. Sergius CIOCANU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Problema orașelor istorice în calitate de gen distinct de bun de patrimoniu cultural apare în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial. În anul 1986 Chișinăului îi este atribuit statutul de oraș istoric. În 1993, în contextul adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova a *Legii privind ocrotirea monumentelor și a Registrului monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat*, Centrului istoric al orașului Chișinău îi este atribuit statutul juridic de monument (nr. 308, Compartimentul *Municipiul Chișinău*), totodată, fiind stabilite limitele teritoriale ale acestuia. Deja mai bine de treizeci de ani statutul de protecție al monumentului Centrul Istoric al Chișinăului nu își găsește reflectare în strategiile de dezvoltare și în documentele de politici urbane ale capitalei Republicii Moldova. Sunt enumerate unele dintre erorile de bază în abordarea protejării și valorificării durabile a acestui monument urbanistic, elementele/caracteristicile protejate ale localităților istorice (conform prevederilor reglementărilor internaționale din domeniu adoptate de UNESCO, ICOMOS și Consiliul Europei), prin prisma reglementărilor generale de intervenție la edificiile istorice cu statut individual de protecție, la edificiile istorice de aici care nu dispun de acest statut, de intervenție prin construcție nouă pe teritoriul monumentului Centrul istoric al Chișinăului etc. Sunt atinse căile de depășire a impasului în care se află Chișinăul istoric, inclusiv prin depășirea izolării orașului de practicile general recunoscute din domeniul protejării și valorificării durabile a patrimoniului cultural urbanistic și conectarea la rețelele europene și internaționale ale orașelor istorice.

Cultural Identity of Veniamin Apostol's Performances

Dr. Elfrida COROLIOVA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Director Veniamin Apostol had a keen sense of modernity. All his works aimed to explore the life of the modern world people by various artistic means. Veniamin Apostol's great achievement was to involve Dumitru Matcovschi in the Moldovan theatre environment – a poet who presented the life of Moldovan rural people of the second half of the twentieth century. The plays "President", "Father", "The Tree of Life", and "The spelling book" highlighted their personalities and destinies. The Moldovan audience understood them easily. All of these plays have been analysed by theatre scholars. They drew a lively interest among theatre journalists and were very successful among the public. This reflected their national, cultural and civic identity. The other plays staged by Veniamin Apostol, based on Moldovan drama, like '*At the Gates of the Paradise*' and '*The courage of men*', presented the life of Moldovan people through a variety of characters and situations. These performances also met the basic principles of national, cultural, and civic identities. '*The Servant of two lords*' is a hilarious, mischievous, witty play based on a classic foreign drama, which awakened people's instinct for ingenuity and charged them with cheerful energy. It proved its cultural and civic identity. Modern plays based on foreign drama, like "*Nightingale Night*", the "*Woman behind the green door*", "*Until the cart turned upside down*", "*A Boat in the Woods*", "*The Tot Family*", "*Biedermann and the incendiaries*", exposed the human essence, which is revealed during some extremely life-threatening situations. The performances showed the battle between evil and good, and how human dignity is defended against dishonor.

Relația între Biserică și stat reflectată în filmele lui Nicolae Mărgineanu

Dr. Elena DULGHERU,
Universitatea din București, România

Nicolae Mărgineanu, unul dintre cei mai importanți regizori români de film, este un veteran al filmului istoric și un maestru inegalabil al acestuia în România. Este și, practic, singurul din generația cineaștilor formați în socialism, care și-a păstrat ideatica și după 1990, fără a face compromisuri morale în creație și care a rezistat schimbării de paradigmă din industria cinematografică de după 1990.

Interesul cineastului pentru filmul istoric și pentru repererele valorice majore ale tradiției naționale s-a manifestat din perioadele timpurii și de maturitate a creației sale, rodind în pelicule importante (dedicate lui Ion Creangă, Mihai Eminescu și Ștefan Luchian, ori vieții românilor din Transilvania secolului al XIX-lea).

Totuși, interesul său pentru drama Bisericii (ortodoxe, catolice, greco-catolice) din România sub comunism și în anii imediat următori s-a putut manifesta doar în peliculele sale târzii, de după 1990. Prigonirea deschisă a Bisericii de către statul ateu înainte de 1989, cât și prigoana ascunsă de după 1990, constituie o preocupare centrală a creației târzii a cineastului. Ea a fructificat în filme documentare, dar în special de ficțiune complexe și de o mare anvergură istorică, exemplar realizate artistic.

Ne vom concentra pe lung-metrajele: „Fals tratat de mântuire a sufletului” (2018) și „Cardinalul” (2019), dar vom aminti și „Binecuvântată fii, închisoare!” (2002) și „Poarta Albă” (2014), în care relația dintre Biserică și statul comunist este prezentă în subsidiar.

Primul film urmărește prigoana clerului ortodox înainte de 1989 de către Securitate, iar după 1990 de structurile urmașe ale acesteia, și pune în discuție controversatul colaboraționism al Bisericii Ortodoxe cu puterea înainte de 1989.

„Cardinalul” povestește destinul tragic al episcopului catolic Iuliu Hossu și al altor personalități ale României ante- și interbelice, făuritoare ale României Mari, exterminate în închisorile comuniste.

Contribuții la românirea cântării psaltice: de la Filotei sin Agăi Jipei la Anton Pann

Dr. Violina GALAICU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Studiul pune în valoare cele mai importante contribuții la românirea cântării psaltice din secolul al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Expozeul se apleacă asupra *Psaltichiei rumânești* de Filotei sin Agăi Jipei, prima operă muzicală ecleziastică în limba română. Totalitatea pieselor din acest florilegiu de cântări se divide în preluări din patrimonial bizantin și creații originale. Acestea din urmă, printre care și *Catavasiile Floriilor*, dau măsura individualității creatoare a lui Filotei. Fără a părăsi limitele canonului bizantin, ele sunt – ca structură și expresie melodică – apropiate unor genuri ale muzicii tradiționale autohtone.

Este relevantă, mai apoi, influența și extensia credo-ului artistic afirmat de Filotei în creația altor autori din secolul al XVIII-lea: autorul neidentificat al *Anastasimatarului* (manuscrisul românesc nr. 1106), Ioan sin Radului Duma Brașoveanu, Constantin Ftori Psalt al episcopiei Râmnicului, Șarban Protopsaltul.

Un spațiu mai amplu este rezervat celor două demersuri majore în vederea statuării unui repertoriu muzical-religios în limba română – activitatea lui Macarie Ieromonahul și Anton Pann.

Sursa care alimentează opera celor doi precursori sunt codexurile grecești din perioada hrisantică. Ambii adoptă diverse tactici de lucru cu materialul preluat: cântările sunt fie pur și simplu tălmăcite, fie adaptate, prin ușoare modificări, textului românesc, fie „prefăcute”, adică rescrise, cu intervenții masive în substanța muzicală. Ambii excelează și în postură de creatori, linia de hotar între traduceri-adaptări și compoziții originale fiind, adesea, cu totul convențională.

O evaluare comparativă a aportului celor doi înaintași îl va avantaja pe Anton Pann, care s-a arătat mai temerar pe făgașul românirii cântării de strană (însuși termenul de „românire” îi aparține), mai puțin aservit modelului grecesc, mai sensibil la muzicalitatea limbii române și dezideratele adevărului artistic.

Expoziția *Peisajul între realitate și imaginație* – în contextul valorificării patrimoniului artistic național

Drd. Iuliana GHERMAN,
UPSC, muzeografă MNAM, Chișinău

Expoziția tematică *Peisajul între realitate și imaginație*, organizată de Muzeul Național de Artă al Moldovei în perioada 15 iunie – 31 iulie 2022, a expus publicului treizeci și cinci de lucrări de pictură din colecția fondurilor pinacotecii naționale.

O parte din opere prezintă creația măștrilor E. Romanescu, M. Petric, M. Grecu, A. Zevin, I. Vieru, V. Rusu-Ciobanu, I. Jumatii, A. Vasilev, A. Baranovici ș.a., care au promovat de-a lungul anilor valorile cultural-artistice ale artei vizuale din țară. Trezesc admirație lucrările: *Peisaj cu drum roșu* de E. Bontea (1967), *Vara la Dolna* de D. Peicev (1987), *La fântână* de V. Palamarcu (1983), *Toamnă* de V. Hristov (1970), *Stradelă în Gurzuf* de L. Țoncev (1988), *Amurg roșu* de V. Pușcaș (1967), *Casa lui Moș Gheorghie* de I. Țâpin (1996), *Toamna târzie* de S. Galben (1990), *Copacul* de S. Cuciuc (1999), *Valea Someșului* de M. Mireanu (1994), *Cabana Tețcani* de V. Nașcu (1999) ș. a.

Genul peisajului din Republica Moldova s-a cristalizat pe parcursul secolelor XIX–XX. Natura meleagurilor natale a constituit sursa de inspirație pentru artiști în urma cărui fapt au apărut opere de artă care azi fac parte din patrimoniul artistic autohton.

La etapa contemporană, genul peisajului este profesat de mai mulți artiști, dintre care remarcăm lucrările din cadrul expoziției ale pictorilor: S. Fusu, *Anotimpurile* (2006), M. Jomir, Pământ basarabean (1990), P. Cornogolub, *Împreună* (1989), I. Cojocaru, *Compoziție* (1995), I. Chitoroagă, *Lacul Komsomolist* (1990), V. Moșanu, *Moara Roșie* (1987), Gh. Jalbă, *Stână* (2011), D. Bolboceanu, *Peisaj* (1991) ș.a. Peisajele acestor artiști se remarcă prin valorații coloristice, exprimând emoții și sensibilitate lăuntrică. Astfel, expoziția din cadrul MNAM scoate la lumină artiștii plastici care au profesat genul peisajului în pictura autohtonă contribuind astfel la promovarea *patrimoniului artistic național din Republica Moldova*.

Lumea ca teatru și lumea ca spectacol: studiu comparat

Dr. Ana GHILAȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Comunicarea tratează fenomenul tetralității în textul narativ, în cel dramaturgic și în spectacol din punct de vedere al relației literaritate – tetralitate în proza și al conceptelor *lumea ca teatru și lumea ca spectacol*, topoi de sorginte cultural-estetică. Ne referim la imaginarul artistic al lui I. Druță și al lui V. Vasilache, individualități creatoare din aceeași generație, demonstrând specificitatea viziunii artistice a fiecăreia dintre acestea, felul cum se manifestă teatralitatea și formele ei în textele lor narative, dar și în spectacole. În acest context, devine actuală opinia teatrologului, dramaturgului N. Evreinov privind teatralizarea vieții și aspectul pre-estetic al teatralității. Asta pentru că personajele druțiene și cele ale lui V. Vasilache relevă în mare măsură dramaturgia socială, felul în care omul teatralizează viața ori își schimbă masca, în funcție de caracter ori de diferite circumstanțe etc.

În perioade de declin al societății, în artă se manifestă toposul lumii ca teatru, iar teatralizarea și teatralitatea constituie expresii ale acestui proces. Apelăm la conceptele lui E. R. Curtius, I. Lotman, E. Goffman vizând relația dintre sfera teatrală, artistică și cea a vieții cotidiene. În acest sens, Nu referim și la spectacole montate de regizorul A. Cozub la Teatrul Național „M. Eminescu”. În acest context, demonstrăm că rolul individualității creatoare care a generalizat și a transfigurat artistic tendințe evolutive ale societății, varietatea manifestării omului în anumite situații dramatice sau tragicomice, prin modul de a privi și a reprezenta tumultul vieții.

Expresii ale muzicii naționale în spațiul cultural european (prima jumătate a secolului al XIX-lea)

Dr. hab. Victor GHILAȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Comunicarea este dedicată promovării în străinătate a identității culturii naționale prin intermediul muzicii. Reprezentând o parte indispensabilă a culturii europene, rezonanțele ei (ale muzicii) sunt captate și înregistrate în consemnările edițiilor tipărite, în produsul valorificat artistic, sublimat în demersurile creatoare ale compozitorilor din țări precum Anglia, Germania, Rusia. Scopul demersului este de a urmări cum este ilustrată muzica noastră, în variile ei ipostaze și forme, cum imaginea ei se regăsește peste hotare în prima jumătate a secolului al XIX-lea, integrându-se progresiv în peisajul cultural european. Circulația accelerată a valorilor spirituale în această perioadă a fost facilitată de faptul că, la început de secol, scade influența Porții otomane în viața internă a Principatelor, drept urmare având de câștigat relațiile cu țările occidentale, legături ce se resimt asupra sporirii fluxului de călători, oaspeți, vizitatori, negustori etc., asupra cunoașterii și comunicării reciproce, a intensificării schimbului și asimilării de bunuri și informații în diverse domenii. Între acestea figurează și muzica. În atenția străinilor se află, de cele mai multe ori, muzica în formele dansurilor naționale, dar nu rămâne neobservat nici cântecul etnic care, împreună cu jocul popular, particularizează amprenta individualității, trăsăturile identice și coloritul original al culturii, stabilind astfel punți de legătură cu țările din apusul european, care vor contribui la precipitarea cursului ascendent al Țărilor Române și la apropierea de standardele vieții, vor energiza cursul ascendent al modernizării.

The art of the great eighteenth-century German architects: David Gilli, Friedrich David Gilli and Karl Friedrich Schinkel

Irina GOFMAN, PhD student, Moldova State University
Architectural Bureau „Axel Schulschenk”, Essen, Germany

The eighteenth-century architects David Gilly, Friedrich David Gilly and Karl Friedrich Schinkel are known not only as outstanding German architects, but also as personalities in the field of architectural education. Together they worked at the Berlin Academy for Civil Engineering, where they studied and developed new techniques and technologies in architecture and design. They also shared common ideas and values in the fields of art and culture, which helped them mutually inspire each other in their creative endeavours.

David Gilli (1748–1808), a member of the Prussian Academy of Arts from 1790, founded a public school of architecture in Berlin in 1793 and the ‚Private School for Friends of Architecture’. Theorist and methodologist of new building constructions and economic methods of construction, he was the main author of textbook of agricultural construction in the late 18th century and one of the founders of the Technical University of Berlin. David Gilley represented the ideas of neoclassicism in Germany.

Friedrich David Gilley (1772–1800) was involved in the foundation of the Berlin Academy of Civil Engineering. In 1799, together with Heinrich Genz, he founded the “Private Society of Young Architects” (a training centre). He was one of the most influential architects of his time who contributed greatly to the development of German architecture. He is known for his designs of buildings in the style of Classicism.

Karl Friedrich Schinkel (1781–1841) was a member of the Berlin Academy of Architecture and the architect of the royal family. He designed the most important Berlin buildings, which to this day are examples of German classical architecture. Under his influence, the restrained classical style prevailed in the architecture and the art of the Prussian kingdom until the middle of the 19th century. The work of Karl Friedrich Schinkel led to the emergence of the “Schinkel School”.

Drama(turgia) Generației Y din Republica Moldova

Dr. Dorina KHALIL-BUTUCIOU,

Asociația Internațională a Criticilor de Teatru (IATC / AICT), Germania

Problema generațiilor în teatru este amplă, profundă și mereu actuală. Extinzând sintagma „Generația Y” asupra noilor dramaturgi din Republica Moldova, ne axăm nu doar pe criteriul anilor nașterii ('80–'90), ci, mai ales, pe cel al contextului socio-politic și cultural care le-a conturat anumite caracteristici.

Nume ca Mariana Starciuc, Ina Cebotari, Artiom Oleacu, Ion Coșeru, Emanuela Sprînceană, Zina Bivol, Ion Guțu, Iurie Radu, Olga Macrinici ș.a. *și-au făcut cu greu loc în peisajul dramaturgiei autohtone, majoritatea debutând* la Centrul de Dramaturgie Contemporană (CDC), înființat în 2012 la Chișinău.

Chiar dacă inițial nu putea fi vorba despre o nouă generație de dramaturgi, aceștia au început să dea un alt ton în scriitura pentru scenă, participând la edițiile Festivalului Internațional de Dramaturgie Contemporană „VerbArium” și la activitățile Centrului de Proiecte Culturale „Arta Azi”. Tot aici apar și autorii Alexandru Macrinici, Natalia Graur, Oxana Buga, Carolina Dutca, Eugen Novicov, Valeria Barbas, Iulia Volinaya ș.a.

Unii dramaturgi ai „noului val” au studii în scriere dramatică sau sunt actori, regizori, producători, fondatori de companii teatrale etc., având o altă legătură cu scena. De aici și vocația lor de a se sincroniza cu mișcărilor teatrale universale: In-yer-face theatre, teatrul postdramatic, teatrul documentar, noua dramă.

Așa-numiții „Mileniali” sunt mai conectați la realitatea imediată, având alte viziuni, priorități tematice și modalități de exprimare. Or, piesele „Generației Eu” sunt scrise în formă de monologuri, memorii, confesiuni, jurnal, studii de caz etc. Acestea se deosebesc prin gradele unghiurilor de vedere și se aseamănă prin sesizarea problemelor sociale, psihologice, personale cu care se confruntă personajele. Temele obsesive sunt criza familiei, migrația, minoritățile, singurătatea, războiul, frica etc.

Ca și dramaturgii anilor '90 ai sec. XX, „Generația Y” își aduce aportul în dezvoltarea dramaturgiei contemporane, dar și se confruntă cu aceeași problemă fundamentală – colaborarea cu instituția teatrului. Doar unii dintre ei scriu în continuare, câștigă concursuri, sunt invitați, traduși, editați și montați mai mult peste hotare decât în țară.

Specialized Library Department and Trends in Librarianship – Challenges and Problems

Mgr. Dita LÁNSKÁ,
Theatre and Film Department, Municipal Library of Prague,
Czech Republic

The paper deals with the situation that we (in memory institutions) face nowadays. One of the challenges is how to manage the collections which contain older and new titles, when in reality new trends prioritize holding events and lectures on different topics. Especially in our case, when we have a special position in comparison with other specialized institutions in the field of theatre studies, as we are part of the public library. I would like to give some examples, how we can improve the popularization of the specific scientific field through collaboration with-experts or practitioners. It is important to speak about what such collaboration can bring in general: innovations, creativity, getting out of the stereotype, sharing of knowledge, therefore better work with our users through their engagement, popularization of the field and higher relevance to society.

On the other hand, I want to discuss also problems related to this topic. In my opinion, the reason of all the problems, I can see around, is the complex and systemic underestimation of the humanities and of the cultural work in general. That causes low share within the public funds and consequently lack of qualified employees. Those who are qualified and enthusiastic about their work in this field end overloaded, what leads to burnout. Unfortunately, only such employees can push the institution forward. I can see there a basic solution, we have to learn how to lobby and promote our work. We need to learn from experts and then try to do it by ourselves.

These changes are not caused only by current crises (pandemic, war, natural disasters), when culture recedes into the background because there are another priorities. It is the continuous process of the technical development and the subsequent changes in the work with information and education. That means, we have to adapt and look for ways how to do it, how to do our work in new conditions.

Druțieneana în concepția scenografică a plasticianului Petru Balan

Dr. Vitalie MALCOCI,
Institutul Patrimoniului Cultural

Petru Balan, personalitate reprezentativă în domeniul artei teatral-decorative din Republica Moldova, deseori abordează în creația sa operele dramaturgiei naționale. Artistul apelează atât la opera dramaturgiei clasice (Vasile Alecsandri, Constantin Negruzzi, Ion Luca Caragiale ș. a.), cât și la dramaturgia contemporană (Dimitru Matcovschi, Andrei Strâmbeanu, Gheorghe Malarciuc, Nicolae Esinencu, Gheorghe Calamanciuc ș. a.).

Cu o predilecție specială Petru Balan a lucrat asupra pieselor de teatru scrise de Ion Druță. În acest context execută scenografia la două opere, dintre cele mai remarcabile din creația dramaturgului. Primul spectacol – *Doina*, în regia lui Ion Șcurea, montat la Teatrul Academic Muzical-Dramatic „A.S. Pușkin” în 1982. Al doilea spectacol – *Sfânta sfintelor*, în regia lui Valeriu Țapeș, care a văzut rampa luminii la Teatrul Popular Dramatic „B. P. Hașdeu” din Chișinău în 1983.

Dramaturgia lui Ion Druță s-a impus prin originalitatea subiectelor, a conflictelor prezentate și a mijloacelor artistice aplicate. Anume noutatea procedeelelor artistice l-a inspirat pe scenograf pentru realizarea schițelor și montarea spectacolelor. În acest mod, piesele puse în scenă de către artist au avut un mare succes la public și au fost apreciate de critica teatrală.

Deși Petru Balan în această perioadă se afla doar la începutul cariere sale, deja în rezolvările scenografice surprindem noile orientări în arta scenografică care perfect se adoptau la cerințele genului și speciei pe care o cultiva Ion Druță. Astfel, implimentarea celor mai noi mijloace și tendințe în decorarea spectacolelor a permis scenografului Petru Balan trecerea la o nouă etapă în dezvoltarea artei scenografice din Republica Moldova. Artistul își aduce aportul la elaborarea noilor direcții și principii de organizare a spațiului scenic și a decorului teatral, contribuind și la dezvoltarea artei teatral-decorative profesioniste.

Implementări ale metodei lui I. S. Efimov în plastica animalieră moldovenească

Dr. Ana MARIAN
Institutul Patrimoniului Cultural

Chipurile de păsări și animale sunt caracteristice și creației plasticianului Ivan Semenovici Efimov (1878–1959). Inițial, creația lui I. S. Efimov combină genul animalier și pictura: *Cal. „Noaptea”* (1904) și *Cal. „Zori-le”* (1906). Desenele sale redau animalele în mediul lor firesc, de exemplu, *Măgărușii* (1908). Printr-o linie continuă plasticianul subliniază contururile unui *Hipopotam* (1913). Interdependența genului animalier cu designul în creația lui I.S. Efimov poate fi observată în lucrarea *Lebădă. Schiță de havuz* (1933). Iar legătura cu arta decorativă în creația plasticianului poate fi atestată prin lucrarea *Farfurie de serviciu pentru copii* (1934), în care capul zebrei este la unison cu linia dezinvoltă de pe marginea farfuriei. Sculptura face corp comun cu grafica: *Pești. Schiță pentru grafică sculpturală* (?). Autorul reușește să combine linia grafică cu cea sculpturală, creând în stilul său propriu *Lama cu puiul ei* (1950) și *Antilopele* (1952). Designul face corp comun cu genul animalier în obiectul *Bufnițe. Suport pentru cărți* (1933), în care chipul păsării înțelepciunii servește în scopuri decorative. Influența creației populare o sesizăm în lucrarea sa *Cal. Jucărie populară* (?), care redă caracteristicile formelor și decorului specific artei populare rusești. Stările de agresivitate specifice creației lui Nicolae Gabzulin se atestă și în creația lui I.S. Efimov. Spre exemplu, lucrarea sa *Lupta cerbilor* (1936), care nu cedează din dramatism lucrărilor lui Nicolae Gabzulin. De asemenea, I.S. Efimov ”se înrudește” cu sculptorul moldovean Naum Epelbaum prin lucrări cu chipuri de cerbi, cum ar fi *Tur* (1950) și, respectiv, *Antilopa gnu* (1963, ceramică, email). Ambele imagini tratează frumusețea formelor exterioare ale acestor mamifere gingașe. Deși stările emoționale realizate în lucrările lui Efimov sunt diferite de cele realizate de sculptorii animalişti Naum Epelbaum și Nicolae Gabzulin, metoda de lucru cu modelele din natură a fost implementată cu succes în plastica animalieră moldovenească de mici dimensiuni.

Cercetarea și conservarea icoanei „Sfânta Mahramă” de la Mănăstirea Ciolpani, județul Bacău, România

Dr. Mina MOȘNEAGU, mast. Iuliana COJOACĂ,
Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași,
România

Icoana „Sfânta Mahramă” aparține Mănăstirii Ciolpani din județul Bacău, România. Este parte a frizei icoanelor prăznicare din iconostasul central al bisericii de lemn „Sfântul Ierarh Nicolae”. Icoana înfățișează chipul lui Iisus Hristos pe fundalul unei mahrame albe, drapată, cu decorații geometrice, înnodată la colțurile superioare. Fondul uniform, care este vizibil numai în zona inferioară a icoanei, este albastru deschis.

Icoana a fost pictată pe un panou de lemn de foioase moi, debitat tangențial pe inelele anuale, manual, cu dalta, pe lemn. Stratul pictural este format dintr-un strat de grund pe bază de gips, straturi de culoare în tehnica tempera și vernis. Aureola a fost realizată cu foiță de aur, în tehnica tradițională pe bolus roșu, sclivisit.

Tehnica de realizare și maniera stilistică indică faptul că icoana a fost pictată într-un atelier moldovenesc, de factură post-bizantină, cu influențe baroce, la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În urma investigațiilor fizice și chimice s-au evidențiat repictări extinse pe stratul pictural original și în zonele lacunare care au determinat modificări compoziționale.

Operațiile de conservare – restaurare au vizat îndepărtarea repictărilor de pe stratul pictural original și din lacunele superficiale ale pictărilor ulterioare din zonele chituite necorespunzător, a chiturilor de dată recentă. Zonele lacunare au fost chituite și integrate cromatic prin metoda *tratteggio*, în final pictura fiind protejată cu un strat de vernis mastic.

În urma acestei intervenții în Laboratorul de Conservare – Restaurare al Facultății de Teologie din Iași, a fost pusă în valoare și redată patrimoniului iconografic de la Mănăstirea Ciolpani o icoană importantă din punct de vedere istoric, artistic, religios, care poate fi valorificată cultic, muzeal, expozițional și teologic.

Castelul Tighina – datarea în raport cu arhitectura

Dr. Tamara NESTEROV,
Institutul Patrimoniului Cultural

În orașul Tighina, fost punct vamal la o trecere importantă a drumului moldovenesc peste Nistru, se află o fortificație atribuită perioadei de după compania militară turcească în Moldova din anul 1538, după care a fost redenumită Bender. Planul cetății ocupă un teritoriu vast, întărit în exterior de o centură din bastioane din pământ și piatră, datată cu secolul XVIII. În interiorul fortificației se afla castelul, rectangular în plan, edificat din piatră, cu turnuri circulare la colțuri și pătrate la mijlocul laturilor, construit după schema *mandala*, o matrice cunoscută din Antichitate și utilizată în arhitectura și urbanismul oriental, ajunsă în Europa la sfârșitul perioadei medievale, în rezultatul cruciadelor și a lărgirii orizontului geografic al europenilor. Istoria castelului este incertă, fiind datat în corespundere cu cronologia cunoscută a istoriei Moldovei și a evenimentelor din ultimele cinci secole petrecute pe teritoriul ei, deși etapele de constituire a complexului fortificat sunt recognoscibile după arhitectura componentelor supraviețuite și a celor dispărute cunoscute din corpusul materialelor grafice istorice. Arhitectura cetății și conținutul documentelor istorice pun sub semnul întrebării edificarea întârziată a castelului în secolul al XVI-lea. Supoziția este în corespundere cu unele mărturii materiale, ce sugerează edificarea castelului în timpul imediat după perioada dominației Hoardei de Aur asupra interfluviului dintre Prut și Nistru, de la construcții musulmane provenind detaliile de origine orientală, încastate în zidăria castelului. Spre această concluzie conduce și înlocuirea elementelor defensive din arhitectura castelului, ce marchează trecerea de la arme albe spre arme de foc și utilizarea artileriei la apărare

**Discursul poetic: valori artistico-estetice.
Rolul formulelor poetice în creația cinematografică
a regizorului Vlad Druc**

Dr. Dumitru OLĂRESCU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Arta cinematografică de nonficțiune de-a lungul evoluției sale, concomitent cu diversele funcții, și-a demonstrat și potențialul său artistic. Iar forța lui motrice o constituie limbajul poetic cu figurile de stil – metafora, simbolul, repetiția, precum și alte formule poetice ca arhetipurile, motivele mitologice, biblice ș. a. În contexte sugestive ale discursului cinematografic aceste formule generează diverse și profunde semnificații. Devin niște „centri nervoși” (L. Ghinzburg), atingerea cărora invocă meditații, provoacă emoții.

În baza creației cinematografice (*Goblen, Vremuri de-a trăi, Vai, sărmana turturică, Cheamă-i, Doamne, înapoi, Obsesie, Frontiere, Tata, Ștefan cel Mare* ș. a.) a regizorului Vlad Druc, care a reușit să exploreze majoritatea funcțiilor figurilor de stil (artistică, figurativă, simbolică, estetică, cognitivă etc.), să obțină substanța de poetic și prin posibilitățile artistice ale montajului, orchestrând cu măiestrie imaginile cu partiturile muzicale, să confere unor secvențe filmice condițiile figurilor de stil (metaforă, simbol ș. a.) prin procedeele limbajului cinematografic, precum viteza mișcării imaginilor, dinamica alternanțelor dintre imagini ș. a. Prin aceste calitative vom cerceta concepția cineastului despre rolul și posibilitățile artistico-estetice ale limbajului poetic, despre modalitățile de creare și utilizare a formulelor în contextul discursului cinematografic de nonficțiune.

Se va demonstra importanța bazei documentare a filmului pentru o lucrare artistic eficientă cu limbajul poetic. Altfel figura de stil pierde din valoarea semnificațiilor sale. Anume limbajul poetic se impune în originalitatea expresiei cinematografice, a tuturor modalităților de redare și interpretare a realității, obținând noi semnificații, profunde generalizări ale mesajului conceptual, oferind discursului cinematografic dimensiuni universale.

Vicisitudinile identitare ale creației exponenților de vârf ai diasporei moldovenești la Moscova

Dr. hab. Ana-Maria PLĂMĂDEALĂ

Obiectivul demersului științific are drept scop scoaterea din anonimat a unui segment important al evoluției artei naționale în contextul refugiu-lui-exil răsăritean al anilor '70 ai sec. XX.

Se accentuează *ab ovo* exodul oamenilor de cultură, fără precedent în cadrul altor republici ex-sovietice, care se explică prin instaurarea în RSSM a unui dictat ideologic atroce, ce tăia din rădăcini tot ce este talent și valoare.

Autorul scoate în evidență necesitatea conștientizării paradoxului sociocultural, când centrul dezvăluirii arhetipurilor identitare, memoria ripostând uitării, se mută din Chișinău la Moscova, unde diaspora moldovenească reușește să asigure continuitatea procesului artistic înscris în ierarhia spirituală multiseclară a neamului.

Apelând la juxtapunerea racursului identitar cu cel psihanalitic, se ajunge la concluzia că oximoronul refugiu-exil se manifestă în două etape diametral opuse, prima plătind tributul utopismului anilor '60, iar cea de-a doua înscriindu-se în imanența pierderii eului artistic, periclitat de sindromul orfanului.

Ion Druță, în prima fază, „Sfânta sfintelor”, își aprofundează harul liric prin dialogul-antimonic dintre „homo-naturalis” și al celuia „sub vremii”. Aceste mutații filozofice și psihanalitice, care țin de refulare și sublimare, largesc aria genuistico-stilistică prin apelare la polifonismul limbajului cinematografic.

A doua fază a eului drușian, periclitat de existența între două culturi, se soldează cu cedarea etnocentrismului culturii ruse.

O altă paradigmă a raportului refugiu-exil ține de creația lui Emil Lo-teanu, semnalând aceeași dualitate, când prima etapă demonstrează continuarea descoperirii valențelor neoromantice, iar cea de a doua îmbrățișează modelul filmului comercial.

În concluzie autorul argumentează necesitatea evaluării consecințelor grave ale ecuației refugiu-exil situație-limită pentru artiștii respinși de patrie, dar și a patriei rămase fără artiști.

Capitalizarea modernismului socialist: de la respingere la revalorizare

Drd. Serghei PRICOPIUC,
Universitatea de Vest din Timișoara,
Timișoara, România

Arhitectura modernismului socialist este percepută preponderent negativ și, în cele mai multe cazuri, neglijată. Atitudinile sunt specifice atât Republicii Moldova, cât și celorlalte state din fostul „bloc răsăritean”. Chestiunea se datorează unor considerente estetice sau unor rațiuni de spațiu și condiții cotidiene. Teza principală a comunicării este că arhitectura modernismului socialist a reintrat în atenția cercetătorilor din domeniu, ceea ce a dus la o reconsiderare și popularizare a acesteia. Sub aspect metodologic, cuantificarea creșterii preocupării pentru acest tip de arhitectură poate constitui o dificultate. Totuși, resuscitarea interesului se argumentează prin diferite abordări. În ultima decadă au apărut o serie de expoziții și evenimente dedicate stilului arhitectural. În paralel cu acestea a avut loc o dezvoltare a literaturii științifice legate de modernismul socialist. Interacțiunea și impactul aferent din social media constituie o altă modalitate de confirmare a trendului. Nu se poate afirma o largă răspândire a popularizării, dar confirmarea interesului crescând este relevantă și semnificativă, întrucât modernismului socialist îi este adăugată posibilitatea capitalizării. Pe lângă valorile culturale sau educaționale intrinseci monumentelor, acestea pot adăuga o dimensiune economică pozitivă. Republica Moldova ar avea de câștigat printr-un bun management și prin valorificarea acestui tip de patrimoniu. De asemenea, resuscitarea interesului față de monumentele realismului socialist, valorizarea și restaurarea acestora pot reda un impact social pozitiv vieții cotidiene.

Liric și monumental în ilustrații de carte ale artistului plastic Igor Vieru

Dr. hab. Victoria ROCACIUC,
Institutul Patrimoniului Cultural

De-a lungul activității sale creatoare, stilul de autor al Maestrului în Artă (1963) Igor Vieru (1923–1988) a parcurs unele schimbări. Observăm în primele ilustrații de carte, semnate de artist în perioada anilor 1950, cunoașterea perfectă a principiilor stilului realist în abordările lirico-epice ale naturii. Prin mijloace artistice și materiale utilizate aceste ilustrații pot fi comparate și cu cele semnate de Leonid Grigorașenco, Ghennadii Zîkov etc. Astfel sunt ilustrațiile artistului pentru „Povestiri” de Ion Luca Caragiale (1956, hârtie, tuș) sau diverse forme stilistice de ilustrare a poveștii „Soacra cu trei nurori” de Ion Creangă (1955–1956, hârtie, acuarelă, guașă, tuș; linogravură) etc. În ilustrațiile la povestea „Soacra cu trei nurori” de Ion Creangă, create de Igor Vieru în tehnica linogravurii, sesizăm căutările și studierea principiilor plastice de stilizare bazate pe renașterea valorilor artei populare naționale.

Către anii 1960, căutările plastice ale pictorului Igor Vieru vor căpăta și alte conotații stilistice și semantice. Principiile monumentale de abordare a formelor și volumelor în colaborare cu elemente decorative se vor resimți și în grafica de carte semnată de artist. Deși mai multe ilustrații ale sale erau de dimensiuni miniaturale, schemele compoziționale, principiile formal-stilistice liniare, tonale și coloristice adesea aveau o doză anumită de monumental. Sesizăm asemenea trăsături în ilustrații la poezia eminesciană, la cartea „Limba noastră” de Alexe Mateevici (1960), la povestea „Capra cu trei iezi” de Ion Creangă (anii 1960 și reeditată în anii 1990), la cartea „Băiețelul din coliba albastră” de Spiridon Vangheli (1962–1964), „Păcălă și Tândală” (1966, hârtie, linogravură) sau la „Abecedar” (anii 1970), la „Povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă (1973–1974) etc. Fiecare din aceste exemple descoperă talentul și măiestria, reflectând trăsăturile inedite ale mijloacelor artistice descoperite de plasticianul Igor Vieru.

**Fortification and urban planning heritage of Rashkov village,
Kamensky district in the circle of European cultural and philosophical
movements of the 17th century. Prospects for research and preservation**

ScD. Prof. Oleh RYBCHYNSKYI, PhD student Illia LYTVYNCHUK,
Lviv Polytechnic National university, Lviv, Ukraine

The Rashkov village was a city from the moment of its foundation until the implementation of the Bolshevik administrative reforms in the 1920s. It is widely known for its architectural monuments of the 18th–19th centuries. At the same time, its urban heritage, which was formed as a result of Renaissance and Baroque ideas, is still a mystery. The tool for the historical and urban research of Rashkov was previously unknown cartographic material of the 19th century. The new data, in combination with earlier studies by the authors, provide grounds for a well-founded hypothesis of the periodization of the urban planning structure of Rashkov. Two main stages of the development of the city in the 17th century are distinguished, which can be established with a high degree of certainty. In the 1st stage, the choice of a place for the castle and the center of the town takes place based on the topography of the area and the defense needs. The 2nd period is associated with the new owner, Tomash Zamoyski, who fortified the city with the participation of the Italian architect Andrea Del'Acqua. The military engineer successfully used the mouth of the Rashkovka River, the valley between steep rocky capes and the floodplain terraces of the Dniester bank to lay the lines of city fortifications. A visual reconstruction of these stages is also possible thanks to the surviving urban relics discovered during field expeditions.

The obtained knowledge about the town-planning concept of Rashkov in the 17th century require their further inclusion in projects for the interpretation of the cultural heritage, their consideration in the development of projects for protected zones, conservation, and regeneration of the architectural environment of the village for preservation in the conditions of modern use.

Galeria de Artă Europeană din colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei

Dr. hab. Tudor STAVILĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Muzeul Național de Artă al Moldovei deține una dintre cele mai valoroase colecții de artă europeană. Italia și Franța, Germania și Olanda, Anglia și Spania, Polonia și Ungaria sunt prezente cu cele mai veritabile opere de pictură, grafică, sculptură și artă decorativă create cu secole în urmă.

Pentru noi, acest patrimoniu are o semnificație deosebită după pierderea tuturor colecțiilor care au existat în Basarabia interbelică, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial.

Creatorii acestor opere din colecție sunt nume cunoscute, găzduite în diverse instituții europene: în Muzeul "Louvre" din Paris, "Metropolitan Museum" din New-York, Muzeul "Prado" din Madrid, "Pinacoteca" din Munchen, la "Ermitajul" din Sankt-Petersburg, Muzeul "A. Pușkin" din Moscova și asemenea exemple ar putea fi continuate.

Printre cele mai reprezentative nume figurează Bernadino Luini, Albreht Durer, Jean Brueghel-senior, Rembrandt Harmensz Van Rijn, Pierre Gobert, Jacob Jordaens, Anthonis van Dyck, Peter Kasteels, Jacques Courtoias, Auguste Renoir, Anton Losenko, Vasili Tropinin, Pavel Fedotov, Valentin Perov, Grigorii Measoiedov, Alexei Savrasov, Zinaida Serebriakova și mulți, mulți alții.

Operele acestor autori, creația cărora enumără parcursul a cinci secole de evoluție (XV–XX) au fost păstrate și protejate datorită restauratorilor Eleonora Romanescu, Vasile Negruță, Aurel Roșca, Alexandru Ivanov, Nina Șibaev, Elena Grigorașenco, Natalia Golenco, Anatol Cristea, Gheorghe Nicolaescu, Svetlana Chiriac, Anatol Puha, care le-au dăruit operelor din colecție o nouă viață.

La restaurarea acestor opere au contribuit colaboratorii Valerii Groșev, Natalia Pogorelski, Polina Kolomeț, Tamara Diaconescu ș. a., iar în unele cazuri lipsind numele autorilor și a denumirilor pieselor.

Ceramica artistică din Republica Moldova (anii 2021–2023)

Dr. Constantin SPÎNU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Ceramica primilor ani ai celui de-al treilea deceniu al secolului XXI, într-o mare măsură, oglindește tendințele artistice actuale îndreptate spre diversificarea în raport cu deceniul precedent al arealului tematic, lărgirea și aprofundarea repertoriului sintactic de edificare a imaginii operelor ceramice, exersarea largă a noilor tehnologii din domeniu și, nu în ultimul rând, dezvoltarea și consolidarea particularităților stilistice individuale ale creației plasticienilor. Procesul artistic și cel expozițional de la vremea respectivă, fiind asigurat de un număr nu prea mare de ceramiști – exponenți ai câtorva generații de creatori, scoate în evidență o paletă vastă de preferințe conceptuale, tehnologice și estetice în care luxuriante valențe ale olăritului popular autohton și valoroase experiențe novatoare contemporane și-au găsit o armonioasă conjugare interpretativă în opere de rezonanță. Printre direcțiile plastice preferate la vremea respectivă de către ceramiști evidențiem cele de revalorificare estetică a unor repere iconografice a căror origini sunt împlântate în experiențele artistice ale ceramicii preistorice sud-est europene, cele de replămădire morfologico-sintactică inedită a unor repere ideatice livrești de proveniență culturală universală, cele de reprezentare artistică prin formă, ritm, textură și culoare a unor valori estetice germinate din contactul nemijlocit al plasticianului cu formele și stările specifice naturii înconjurătoare, cele de reliefare prin intermediul artei ceramice a unor meditații personale asupra evoluției materiei în univers, cele de determinare analitică și creare plastică a unor echivalente iconografice capabile să reprezinte idei generalizatoare de sorginte filosofică, cele de valorificare prin formă și culoare a unor contexte și generalizări existențiale.

Dimensiunile urbanistice ale Chiliei medievale

M. cor., dr. hab., Mariana ȘLAPAC,
Institutul Patrimoniului Cultural

Imaginea de ansamblu a formațiunii urbane portuare danubiene Chilia-Licostomo se conturează din actele întocmite de notarii genovezi în secolul al XIV-lea. În documente figurează castrul, *loggia* comunei genoveze, cancelaria guvernatorului, reședința consulului, biserica Sf. Dominique, biserica Sf. Francisc, biserica de rit ortodox Sf. Ioan, galeria de apărare, piața centrală, curtea de justiție a consulatului, patru bănci, case de locuit, depozite pentru mărfuri, portul fluvial, ateliere și prăvălii, o moară, un abator, un mic șantier naval ș. a. O primă reprezentare iconografică a Chilie Noi este realizată în secolul al XVI-lea de ilustrul miniaturist și caligraf otoman Nasuh Matrakçı.

Situația planimetrică a Chilie medievale este fixată în câteva documente topografice realizate de militarii ruși sau turci la sfârșitul secolului al XVIII-lea: planurile orașului ridicate de inginerii ruși în august 1770 și octombrie 1790, harta localității cu proiectul cetății bastionare elaborată la comanda Porții de inginerul francez François Kauffer în octombrie 1794, un plan otoman nedatat al așezării ș. a. Aici sunt indicate cetatea de piatră, retransamentul turcesc, strada comercială ȇarși, biserica moldovenească, patru moschei, două băi, mahalaua tătărească, mahalaua țigănească, cartierul grecesc, cartierul principal, mahalaua *tekiei*, mahalaua ȇarșiei, trei cimitire turcești, cimitirul armenesc, cimitirul evreiesc ș. a. Urbanismul Chilie medievale se înscrie pe traiectoria urbanismului evoluat în timp: rețeaua stradală negeometrică, străbătută de străzi paralele malului Dunării și cele convergente spre piesa defensivă. Locuințele orașenilor sunt dispuse în regim „afănat”, dar există și tronsoane de străzi unde clădirile sunt plasate în front continuu. Documentele topografice confirmă dezvoltarea spontană a așezării urbane în jurul unui obiectiv de interes major – fortificația de piatră.

„La Sylphide” – revenirea la estetica romantismului în cultura națională

Dr. Svetlana TALPĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural

În articol este abordată problema romantismului, care este o temă importantă și mereu viabilă în contextul investigațiilor științifice contemporane. O operă de valoare în panorama genuistică a romantismului coregrafic îl prezintă spectacolul de balet *La Sylphide*. Romantismul, supranumit romantic, reprezintă un fenomen artistic sublim al civilizației europene din secolul al XIX-lea, manifestat atât prin crearea unui nou tip de gândire inventivă, cât și la formarea unei maniere distincte de interpretare a pașilor de dans pe vârfuri.

La Sylphide este o lucrare coregrafică ce prin dramaturgia de conflict proprie ciclului și formei respective posedă un potențial maxim pentru a reda esența filosofică a romantismului: universul spiritual al eroului cu o conștiință fisionată, opoziția acestuia cu lumea exterioară și cu propriul destin – *fortuna labilis*, trăirile sale sentimentale în avântul spre ideal, soldat în final cu un avânt spre imposibil. Pe parcursul incursiunii în istoria spectacolului de balet *La Sylphide* revenit pe scena Teatrului de Operă și Balet din Chișinău se demonstrează că această structură, abordând principiul de dramaturgie a antitezelor, poate reda la un înalt nivel de generalitate teme și imagini contrastante, caracteristice reperelor estetice ale romantismului. Concomitent, se relevă stilistica interpretativă a baletului romantic, deoarece în perioada romantismului cu o mare amploare apare problema interpretării coregrafice. În acest context, pornind de la principiile metodei de interpretare pe vârfuri elaborate de Fillipo Taglioni pentru fiica sa Maria Taglioni, pune în evidență libertatea artistică a artistului de balet în procesul creării unei maniere interpretative, unui stil inovativ al creației. Astfel, se identifică stilul interpretării romantice, a esteticii de dans, marcat de o sensibilitate proeminentă, dar și de o eclatantă virtuozitate de interpretare, modelată prin tehnica pe vârfuri (*pointes*) a primei balerine Anastasia Ho-mițcaia și a corpului de balet.

Modalități de interpretare cinematografică a operei crengiene (pe baza filmelor lui Ion Popescu-Gopo)

Dr. Violeta TIPA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Regizorul român Ion Popescu-Gopo (1923–1989) este unul dintre puținii care și-a asumat valorificarea operei /poveștilor lui Ion Creangă cu mijloacele limbajului cinematografic. Pe parcursul întregii sale activități poveștile clasicului literaturii noastre au ocupat un loc aparte, reușind să exploreze bogatul fond al universului crengian. Pentru fiecare poveste în parte a încerc să găsească o modalitate aparte de interpretare, descifrând și interpretând în felul său motivele și personajele atât de originale și pline de fascinație în opera lui Creangă.

Analizând filmele în cronologia apariției lor, depistăm o tot mai îndrăzneată implicare în demersul ideatic, precum și o distanțare de subiectul original. Dacă „Povestea lui Harap Alb” este redată prin formula *basmului în basm*, pornind de la ideea unui joc: ce s-ar întâmpla, dacă aș fi în locul lui Harap Alb, de unde vine și denumirea filmului *De-aș fi... Harap Alb* (1965), iar personajul principal este pus în situația să treacă prin aceleași încercări, atunci în următoarele pelicule, create în baza operei crengiene, regizorul vine cu schimbări tot mai evidente.

Astfel, „Povestea porcului” o transformă în *Povestea dragostei* (1977), modernizând-o prin apropierea de tendințele timpului; mesajul poveștii „Fata babei și fata moșneagului” se regăsește în pelicula *Maria, Mirabela* (1981), în care diferența dintre cele două fete – rea și bună – se șterge, dar păstrează simbolurile vieții: fântâna – apa, pomul – aerul și cuptorul - focul prin personajele animate, respectiv, Oache, Omide și Scăpărici, care vor parcurge împreună drumul spre cunoaștere.

Ultimul film inspirat din povestea „Punguța cu doi bani” se transformă într-o aventură, în acel *Rămășagul* (1985) în care se prinde moșneagul cu Zâna cea bună pentru doi bani de aur. În acest film regizorul adună într-un carnaval personaje din cele mai diverse povești, complicându-le drumurile, ciocnindu-i și provocându-le acțiuni inopinate. Evident că Gopo se joacă „de-a poveștile lui Creangă”, intrând într-un concurs artistico-stilistic cu marele Disney, precum și în unul de ingeniozitate și spiritualitate cu însuși autorul poveștilor – Ion Creangă.

Complementaritatea arhitecturii și decorului plastic în structura Circului de Stat din Chișinău

Dr. Aurelia TRIFAN,
Institutul Patrimoniului Cultural

Cercul de Stat din Chișinău, parte componentă a patrimoniului construit modern din Republica Moldova, corespunde programelor funcționale și constructive caracteristice arhitecturii circurilor din spațiul ex-sovietic. Polemicile privind aprecierea și necesitatea de conservare a acestui patrimoniu au devenit tot mai intense în ultimul deceniu, motivate de semnificația sa culturală și rolul în continuitatea evoluției arhitecturii.

Edificiul Circului cuprinde în sine trăsăturile dominante ale modernismului sovietic în arhitectură și urbanism. Parametrii clasici ai circurilor istorice au fost înscriși într-o clădire modernă, utilizând tehnologiile de construcție specifice vremii. Fiind însă construit după un proiect individual, edificiul se remarcă prin importante inovații tehnice și estetice. Organism spațial conceput pe o riguroasă transpunere a cerințelor funcționale, este, totodată, o structură monumentală. Volumetria simplă utilizează ritmul pilonilor masivi, organizați în zigzag, care conduc la o compoziție bine gândită și precizată.

Expresivitatea clădirii se datorează și integrării active a sculpturii, picturii și decorațiunilor plastice în arhitectura acesteia. Deasupra intrării principale a fost instalată o sculptură din bronz de mari proporții ce constituie emblema edificiului și reprezintă doi clovni amuzanți jonglând – amprentă artistică indispensabilă a instituției. Componentele structurale și picturale se contopesc într-o relație de proporții copleșitoare în interiorul edificiului. Foaierul, în formă de semicerc, ce împrejmuește sala de spectacole, a fost decorat cu o pictură monumentală în tehnica encausticii în ceară fierbinte, desfășurată în forma unei frize de aproximativ 120 m². Pentru accentuarea caracterului ludic al foaierei au fost instalate panouri și compoziții ceramice ce finisează artistic spațiul.

Attempts to Map the Beginnings of Romanian Cinema: Five Hypotheses about the Author of the First Film Projection in Bucharest

Dr., prof. Marian ȚUȚUI,

'G. Oprescu' Institute of Art History, Romanian Academy of Science
"Hyperion" University, Bucharest

Unfortunately, the history of Romanian cinema has some white spots. Paul Menu (1876–1973), the French photographer, settled in Bucharest until WWI and participated in the first projection in Romania. Having taken the first shots from the territory of our country, he was interviewed by a reporter on Romanian Television shortly before he died (1970). Unfortunately, the reporter didn't really know what to ask and thus the opportunity to find out from a witness who was the one who made the first cinema projection in Romania was missed. Therefore, today we have five hypotheses regarding the first projection, which we will discuss in this study. It could be Paul Menu, André Carr or Jules Guérin after the first film projection in Belgrade, Alexandre Louis Promio, who shot and screened films in Venice and Turkey, Louis Janin, who could have traveled relatively quickly from Istanbul, or even Félix Mesguich, who was sent to Russia and Greece and who projected the first films in Chisinau in 1896 or 1897.

The Lumière Foundation has little data on Paul Menu, André Carr, Jules Guérin and Louis Janin, and no data on the first screening in Romania. However, it is possible, especially through collaboration with specialists from other countries, to finally find out who made the first film projection in Romania. Recently, data was found about the following projections in Romania, those of S. Petrescu in Constanța on July 21, 1896, as well as about a second projection in Bucharest by Georgi Kuzmić in February 1897. He crossed the frozen Danube to make the first projection in Bulgaria, in Rousse, on February 27, 1897.

The hypothesis of the first film projection in Bucharest after the one in Belgrade is based on the fact that the operators of the Lumière company traveled making the first demonstration projections from West to East; and from Belgrade they could have traveled reasonably quickly along the Danube to Romania, while the hypothesis of the projection in Bucharest after Istanbul is based on the new possibility of fast travel to Bucharest by

the Orient Express train.

Образно-тематическая картина в творчестве петербургского живописца-монументалиста А. В. Белова

Дарья АНТИПИНА, кандидат искусствоведения,
Санкт-Петербургский государственный университет промышленных
технологий и дизайна, Санкт-Петербург, Российская Федерация

Александр Владимирович Белов (род. 1958) – один из ярких представителей петербургской реалистической школы живописи. Являясь выпускником монументальной мастерской Ленинградского института живописи, скульптуры и архитектуры имени И. Е. Репина под руководством народного художника СССР, академика А. А. Мильникова (1919–2012), он впитал лучшие принципы и традиции отечественной монументальной живописи конца XX – начала XXI в. Работая во всех жанрах, художник все же отдает предпочтение образно-тематической станковой и монументальной картине. А. В. Белов вот уже более 30 лет преподает в Санкт-Петербургской академии художеств имени Ильи Репина и воспитал целую плеяду профессиональных живописцев.

Объем данной публикации не позволяет рассмотреть все сюжетное творчество художника, поэтому текст посвящен исключительно станковым работам мастера. Живописные холсты можно поделить на несколько периодов: 1990-е гг. (ранний период); 2000-е гг.; наши дни. Мастерски владея изобразительной грамотой – формальным, образно-пластическим языком композиции, классическим рисунком, цветовой гармонией, – Александр Владимирович затрагивает глубокие, философские темы, нередко прибегая к аллегории, символике, иносказательности. Вместе с тем художник всегда остается в русле академической, реалистической традиции. Тематика его картин различна; это и обращение к сюжетам из жизни, и осмысление русской истории, и философско-религиозные искания. Проследить, как менялся пластический язык живописца и тематика его работ за несколько последних десятилетий, – задача данного исследования.

Театр смерти Тадеуша Кантора как современный «перформативный архив тела»

Анна КРУЛИЦА, аспирантка,
Ягеллонский университет (Краков, Польша)

Свое выступление я хотела бы начать с теории культурной памяти Яна Ассманна, согласно которой тело существует как место для фиксации телесных практик, и с этой точки зрения я буду рассматривать последний этап творчества известного польского режиссера Тадеуша Кантора, именуемый в исследовании Театром смерти. Этот этап состоит из пяти спектаклей (последний – «*Сегодня мой день рождения*») – является спорным, так как режиссер умер при подготовке к премьере, и она состоялась без его участия). Все мы помним, что вклад Кантора в его постановки не ограничивался подготовкой актеров, созданием сценографии: он выступал на сцене, участвовал в своем театре в качестве исполнителя / перформера. Разбирая примеры из спектаклей «Умерший класс», «Велёполе, Велёполе», «Пусть сгинут артисты» и «Я сюда никогда не вернусь», мне хотелось бы рассказать о последнем этапе творчества мастера как об архиве его идей, а также, вписав его концепции в архив перформативного тела, показать, как он ведет диалог с польской культурой и как использует специфические телесные практики; хотя актеры Кантора не являлись танцовщиками, но их способ пользования телом всегда был характерной чертой его театра. В каждом спектакле появлялись: ритмическая музыка, связанная с конкретным жанром (вальс, танго, марш), и, как в танцевальных спектаклях, четкая геометрическая фигура на полу сцены, определяющая пространство физических действий актеров. Ход спектаклей активизирует известную из обыденности повседневную моторику и драматургию тела, что напоминает нам о том, что до этапа создания Театра смерти Кантор был увлечен идеей перформанса и оттуда заимствовал повседневную моторику и композицию тела, сопровождающую его специфический вариант работы с телами актеров и их композицией на сцене. Я хотела бы поместить «Велёполе, Велёполе» в центр своих рассуждений.

Тело в спектаклях Кантора играет значительную роль и проходит через многочисленные трансформации благодаря физическим действиям, но есть и другие варианты, в которых на сцене существуют пластическо-модифицированные объекты, подобные человеческому телу (с добавлением ему совершенно других дополнительных членов – ног, рук и т. п.). Таким образом, в некоторых сценах этот эффект является гротесковым. Творчество Кантора продолжает вдохновлять как молодых, так и зрелых исследователей, а также художественную общественность. Хотя голос краковского мастера умолк в 1990 г., его творчество подвергается многочисленным переписываниям и ремиксам, оно постоянно обсуждается и входит в современные дискурсы, благодаря чему остается живым.

Графическое искусство в учебных заведениях Бессарабии в XIX – начале XX в.

Андрей ПЕЛИН, докторант,
Молдавский государственный университет

Целью данной работы является изучение развития графического искусства как самостоятельного предмета после его введения в семинариях, начальных школах, народных училищах и гимназиях Бессарабии в XIX – начале XX в. *Графические дисциплины необходимы человеку не только для общей культуры и расширения кругозора, но и для непосредственного изучения окружающего мира.*

Автор проанализировал ведомственные циркуляры, различные формы обучения, а также сравнил учебные программы общеобразовательных учреждений и специализированных ремесленных школ. Кроме того, он изучил содержание школьных рукодельных выставок и способов организации художественного образования, а также определенных форм обучения в рамках общего эстетического просвещения на фоне конкретных исторических обстоятельств. Настоящее исследование подтверждает историческое значение академического обучения в данной сфере образования и его влияние на общую культуру населения Бессарабии.

Рабочая гипотеза состоит в теории последовательной хронологической непрерывности развития художественного образования в крае от иконописных мастерских для узких нужд монастырей и церковных приходов до его систематического и широкого введения в начальных учебных заведениях с последующим его углублением в специализированных школах на основе строго академических программ и методик преподавания.

В работе также анализируется проблема юридического и материального правопреемства художественных учебных заведений в результате их реорганизации с последующим повышением статуса (на примере преобразования Кишиневской Рисовальной школы в Художественное училище). Приводятся параллели с другими учреждениями культуры по данной проблематике.

Автор рассматривает творческие биографии выдающихся преподавателей искусств Бессарабии: архимандрита Иоанникия (Иоанна Щапова), Терентия Зубкова и Владимира Окушко.

ETNOLOGIE

Profiluri de descântătoare prin prisma personalizării „agenților magici”: aspecte etnoculturale, imagologice și antropologice

Dr. Valentin ARAPU,
Institutul Patrimoniului Cultural

În tradiția populară, descântătoarele, asociate cu „agenții magici”, erau numite *babă*, *babăreasă*, *fermecătoare*, *vrăjitoare*, *ghicitoare* și *deochetoare*. Pompei Gh. Samarian, cercetând istoria medicinei și farmaciei în trecutul românesc, remarcă că „în poezia populară, în folclor” descântătoarele și descântătorii erau personaje ciudate, fiind asociate cu vracii care știau prin farmece „să vindece cu descânțete”. În lucrarea dedicată industriei casnice la români, Tudor Pamfile se referă la gospodinele din sate care în anumite circumstanțe interacționau cu descântătoarele sau chiar ele însele murmurau textele descânțecelor când dușmanii le luau *mana* la vaci, năpasta dată fiind considerată „nenorocirea cea mai mare pentru o gospodină”. Descântătoarea o invoca pe Sfânta Marie, care urma să-i dea leacul și ajutorul.

În anul 1903, Nicolae Leon a caracterizat babele de la țară care aveau cunoștințe în domeniul medicinei populare interferate cu medicina magică. Babele cunosc buruienile tămăduitoare, animalele de leac, știu să descânțe, „să facă de dragoste să facă și să desfacă de urât”, să pună pahare, lipitori, „să dea argint viu, să ghicească în bobi, în cărți, să lege și să dezlege ploile, să ia sânge”. Față de aceste babe există multiple percepții populare, astfel, oamenii credeau că „babele scot ochii sfinților ca să farmece cu ei, să orbească vrăjmașii lor”, să-i facă pe bărbați ca să nu vadă toate nuanțele și detaliile la femei. Aceste babe ajung a fi vestite în popor, numele lor răsunând „din gură în gură”. Încrederea oamenilor în puterile vindecătoare ale babelor este reflectată în tradiția populară, existând convingerea că „Unde baba face, / Nici dracul nu desface”.

Destrigoirea

Carolina COTOMAN,
Institutul Patrimoniului Cultural

Așezarea culturii române pe tema dualității existență-moarte întregeste înțelegerea viziunii asupra vieții în aceste spații printr-un demers deopotrivă cultural și existențial, realizat prin crearea punții dinspre celălalt spre noi înșine. La rădăcina reprezentării morții se află paradoxul constitutiv al oricărei deschideri, adăpostind alteritatea și rezonanța cu celălalt. Pentru noi, celălalt devine sursă de înțelegere adâncă a propriei culturi, prin adăpostirea sa în raport cu intimitatea profundă a ființei, marcând o cale de comunicare a propriei alterități spre identitatea celui alt. Ceea ce propunem în acest articol este o perspectivă cuprinzătoare asupra problemei morții, moroilor și strigoilor, dar și cum are loc *destrigoirea* acestora prin aducerea omului actual în fața unei teme care, ocolite fiind, a produs cu mult mai multe, subtile și diversificate forme de a se manifesta în spațiul public. Reprezentările dualității existență-moarte însoțesc ființa umană pe tot parcursul existenței sale, acestea fiind prezente la naștere, în ritualul de intrare de comunitate și până la reprezentările legăturilor spornice ale celor două lumi. Dualitatea, ca concept de bază al ritualului, implică terțul inclus care se îmbogățește din această „luare împreună” a existenței și a morții pentru înțelegerea vieții și acea privire ce întregeste cele două elemente aflate în comunicare și comuniune. Deoarece reșezarea în rost a omului de azi într-o perioadă în care tehnosciența și reflecția asupra prezentei acesteia în viața noastră sunt în contratimp, subiectele legate despre moarte se află în centrul oricărui tip de cunoaștere a ființei umane, a întregului și întregirii sale, fie ea cunoaștere filosofică, antropologică sau religioasă.

Locuința în mediul urban din RSS Moldovenească (1944–1961)

Dr. Adrian DOLGHI,
Institutul Patrimoniului Cultural

Una din problemele principale cu care s-a confruntat populația în localitățile urbane din RSS Moldovenească în anii postbelici a fost insuficiența spațiului locativ. După cel de-al Doilea Război Mondial, autoritățile sovietice au depus eforturi pentru a reconstrui orașele distruse și a asigura populația cu spațiu locativ.

În 1946 a fost adoptat un program ambițios de construcții de locuințe în Uniunea Sovietică care a inclus și RSS Moldovenească. Politică stalinistă în domeniul construcției spațiului de locuit a pus accentul pe construcția de blocuri de locuit cu mai multe etaje și pe crearea de locuințe colective, cum ar fi apartamentele comunale și căminele, unde mai multe familii trăiau împreună într-un spațiu mare. Aceasta a fost o consecință a filozofiei comuniste, care promova proprietatea comună și egalitatea socială, iar apartamentele comunale erau văzute ca o soluție pentru problema locuirii în masă. De asemenea, politica stalinistă a promovat construcția rapidă a locuințelor, ceea ce a dus la o anumită standardizare a construcțiilor și la utilizarea unor materiale mai puțin durabile. Apartamente comunale nu au mai fost construite în anii '50 și '60, căminele, care totuși prevedeau separarea odăilor și un spațiu privat, au fost utilizate pe larg, ambele au lăsat o amprentă asupra modului în care s-a dezvoltat mediul urban din RSS Moldovenească. Blocurile de locuit au fost numite generic perioadelor în care au fost construite: „Stalinka”, „Hrușciiovka”.

În general, în perioada 1944–1961, locuința în mediul urban din RSS Moldovenească a fost caracterizată de îmbunătățiri semnificative, dar și de probleme persistente legate de condițiile de trai. În plus, distribuția locuințelor era extrem de inegală între reprezentanții nomenclaturii, „specialiștii calificați” aduși din alte republici, intelectuali și muncitorii necalificați. În anii <50 și <60 au fost construite blocuri de locuit mai mari și mai confortabile, precum și infrastructură suplimentară, cum ar fi drumuri și apeeducte. Cu toate acestea, construcția în masă a dus și la apariția unor probleme, precum poluarea și supraaglomerarea în unele zone urbane.

Emanciparea social-culturală a romilor – un proces spoliat de imaginea predominantă „criminal-exotică țigănească” întipărită în presa periodică interbelică românească

Dr. Ion DUMINICA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Începând cu anul 1933, prin intermediul presei periodice interbelice românești, primii lideri romi emancipatori promovează intens apelul la unitatea și demnitatea neamului Romilor (țiganilor). Anume anul 1933 este considerat momentul crucial în istoria contemporană a romilor din România, atunci când s-au materializat primii germeni ai procesului de emancipare social-culturală.

Spre regret, imaginea autentică aferentă atractivității și originalității Istoriei, Culturii și Identității Romilor din România, promovată public de liderii romi emancipatori, a fost spoliată de la obârșie de „cronica criminală țigănească” și „aspectele exotice ale mizeriei țigănești” întipărite în presa periodică interbelică românească, cauzând convergența asociativă între denumițiile „țigan”, „tâlhar” și „vagabond”.

În cadrul comunicării, în baza surselor istoriografice recent explorate, vor fi reliefate câteva din publicațiile aferente formării imaginii predominante „criminal-exotice a țiganilor” în detrimentul apelurilor emancipative ale liderilor romi.

Imaginea exotică: „Într-o dimineață de vară, echipat ca pentru expediție în Africa de Sud, am pornit în căutarea «sălașului de țigani bucureșteni» despre care auzisem multiple și variate legende <...> despre «țigani mîncători de oameni»” (*Ilustrațiunea Română*: 29.08.1929); „Cetatea lui Bucur e înconjurată de jur împrejur de o salbă de gropi imense, în care se aruncă toate gunoaiele Capitalei. În aceste răni ale pământului, care exală mirosuri insuportabile, alături de câini, trăiesc oameni mai murdari decât otrepele și mai săraci decât șobolanii. Valea Plângerii e populată de corturi de țigani, fără Patrie și fără Dumnezeu” (*Dimineața*: 23.12.1934);

Imaginea criminală: „O încăierare sângeroasă între două șatre de țigani. Un măcel pentru dragostea unei fete”; (*Dimineața*: 06.05.1929); „Lupta între polițiști și o bandă de țigani nomazi. Valea Timișului sub stare de război” (*Dimineața*: 23.04.1933); „Crima unor țigani. Ei asasinează pe un sătean pentru a-i fura calul și căruța” (*Dimineața*: 30.08.1933); „O copilă răpită de țigani” (*Dimineața*: 27.06.1934); „Crima unui lăutar” (*Dimineața*: 29.10.1934).

Cripta familiei Glavce – nobili bulgari din Basarabia

Dr. hab. Ivan DUMINICA,
Institutul Patrimoniului Cultural

În istoriografia din Republica Moldova neamul de nobili Glavce nu s-a bucurat de o atenție sporită a istoricilor. În acest sens avem doar câteva articole ale cercetătorului Sergiu Bacalov, care a introdus în circuitul științific un material important ce iluminează trecutul acestei dinastii. În acest articol ne-am pus ca scop cercetarea criptei familiale a acestui neam ce se află în satul Hrușova.

Satul Hrușova, ținutul Orhei (actualmente localitatea se află în r-ul Criuleni), în trecut intra în posesia familiei Glavce. Tot aici, cu ajutorul financiar al reprezentanților acestui neam, a fost construită biserica „Adormirea Maicii Domnului” (1802). În curtea ei și azi se păstrează un tumul, care, după spusele sătenilor, este doar o criptă familială a Glăvceștilor. Deasupra tumulului este înălțată o cruce din piatră fără a avea pe ea vreo inscripție. Documentele de arhivă ne-au permis să identificăm cel puțin patru membri ai acestei familii, care aici și-au găsit loc de veci. Primul în criptă a fost înmormântat capul familiei – jîtnicerul Simion Glavce. El s-a stins din viață la Chișinău la 20 februarie 1827 la vârstă de 67 de ani. Prohodul a fost săvârșit la biserica „Buna Vestire” de către arhimandritul Ioachim. După aceea sicriul a fost dus la Hrușova și înmormântat în ograda bisericii. Lângă tatăl său a fost înmormântat și moșierul Scarlat Glavce, care s-a stins din viața la Hrușova la 24 octombrie 1846, având doar 40 de ani. Slujba înmormântării a săvârșita de protoiereul Nichifor Petrovici de la Catedrala din Chișinău. La începutul lunii mai 1855 în criptă a fost depus sicriul Alexandrei Glavce (fiica lui Chirică Leonard) – prima soție a lui Scarlat. Lângă socrii săi a fost înmormântată și Anastasia – soția lui Ștefan Scarlat Glavce, și fiica proprietarului moșiei Telenești – Iordachie Teodosiu. Conform documentelor, Anastasia a murit la 8 septembrie 1913 la Hrușeva la vârstă de 70 de ani. Cauza decesului este menționată ca „inflamația rinichilor”. Prohodul și slujba înmormântării au fost săvârșite la 11 septembrie de către preotul local Dionisie Albu.

Din istoria consumului alimentar în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: perioada Postului

Dr. Alina FELEA,
Institutul de Istorie, USM

Comunicarea, bazată pe surse documentare și narrative publicate în prestigioase colecții, pune în discuție rația populației ortodoxe din Țara Moldovei în perioada Postului. Biserica Ortodoxă a stabilit pentru creștini patru posturi: Postul Mare (înainte de Sfintele Paști), Postul de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, Postul de Sfânta Maria și Postul Nașterii Domnului sau Postul Crăciunului.

Atât sursele narrative interne, cât și călătorii străini confirmă că în perioada cercetată moldovenii respectau cu strictețe perioadele postului: „Ei păzesc cu strășnicie aceste posturi, mănâncă numai usturoi, ceapă și lucruri de acestea pe lângă pâine goală, nu mănâncă nici brânză, nici ouă și cu atât mai puțin carne”, astfel că nici celor bolnavi, și nici femeilor însărcinate nu li se permitea consumul de lactate și carne.

În perioada postului se consumau cu precădere legume și fructe. Tota-dată, pe parcursul perioadelor de post existau câteva zile în care se accepta consumul de pește, ceea ce permitea diversificarea regimului alimentar într-o perioadă restrictivă de nutriție. De consumul de pește în această perioadă ține expresia „dezlegare la pește”, utilizată în calendarul ortodox pentru desemnarea zilelor de post în care se permite, pe lângă consumarea mâncărilor de post, și untdelemn, vin și pește. Zile cu dezlegare la pește sunt: a) în Postul Mare – de Buna Vestire și Duminica Floriilor; b) în Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel – Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul; c) În Postul Sântămăriei - Schimbarea la Față; d) În Postul Crăciunului – de Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (inclusiv dacă această sărbătoare ar cădea în zi de miercuri sau vineri) și în orice zi de luni, miercuri și vineri ale acestui post, în caz că în aceste zile se serbează hramul bisericii. De asemenea, se dezleagă la pește în zilele cu sfinți însemnați. Deosebit de important acest fapt era în cazul în care coincidea cu o situație epidemiologică.

Destinul profesionist al jurnalistului V. O. Nedzelski

Olga GARUSOVA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Numele mai multor colaboratori care au lucrat în presa de limbă rusă din Basarabia în anii 1920–1930 nu mai sunt cunoscute. Însă activitatea membrilor comunității jurnaliștilor, contribuția lor la viața socială și culturală a epocii prezintă interes indubitabil pentru cercetători și sub diverse aspecte. Fenomenul jurnalismului de limbă rusă din perioada interbelică este legat de aflulxul notabil în această sferă al intelectualității care a părăsit Rusia sovietică. În comunicare, acest subiect va fi examinat în baza biografiei publicistului și criticului Vladimir Osipovici Nedzelski (1883–1940). Originar din Bender, din copilărie a locuit la Odesa, unde apoi a lucrat în cadrul societății de asigurări și ca supraveghetor al învățământului public în administrația orașului. A petrecut doi ani în Elveția, unde a învățat franceza și engleza, a căror predare l-a ajutat mai târziu în situații dificile.

În 1921, după ce au trecut ilegal Nistrul, Nedzelski cu familia s-au stabilit la Chișinău. Pentru el, ca și pentru mulți refugiați care trăiau cu pașaportul Nansen, problema cea mai acută a devenit cea a angajării. Timp de câțiva ani, el și-a câștigat existența cum a putut. Amintindu-și de sfatul lui I.A. Bunin, a început să scrie pentru presa locală, descoperind o nouă sferă de autorealizare creativă și angajându-se în calitate de colaborator la ziarul „Bessarabskoe Slovo”. Jurnalist, redactor, traducător literar, Nedzelski a determinat vizibil componenta culturală a ziarului, exprimându-și mai ales poziția personală de critic de teatru. Recenziile vii și entuziaste la spectacole și articolele sale problematice sunt cele care ne permit să reconstituim imaginea scenei rusești din Basarabia la sfârșitul anilor 1920–1930.

Însă activitatea profesională aleasă de Nedzelski în Basarabia a jucat un rol fatal în sfârșitul tragic al vieții sale. Odată cu instaurarea puterii sovietice, în 1940, el a fost arestat și condamnat la pedeapsa capitală. Motivul a fost activitatea lui jurnalistică pentru o publicație „burgheză”, iar argumentul decisiv – fuga din URSS.

Jocul în arșice – joc tradițional de noroc

Dr. Natalia GRĂDINARU, Institutul Patrimoniului Cultural
Ruslan SOCHIRCĂ

În cultura românilor din spațiul Pruto-Nistrean, precum și a etniilor conlocuitoare, s-au păstrat multe jocuri, care își au rădăcinile încă în antichitate. Unul dintre acestea este jocul în Arșice, care a fost practicat frecvent până la mijlocul anilor '80 ai sec. XX pe întreg spațiului menționat, având un număr mare de denumiri și variante, în funcție de localitate, de grupurile etnice în cadrul cărora era exercitat, de numărul și genul participanților etc. Denumirea jocului ține de denumirea articulației piciorului, aflate deasupra copitei (la vite) sau a oaselor articulației genunchiului de la picioarele de dinapoi (la miei și capre) – *arșice*. Aceste oscioare (arșicele) erau folosite de copii în diverse jocuri: *arșicele*, *jocul în armășie*, *jocul în bei-bun*, *jocul în armean*, *jocul în sbenghi* etc.

Scopul lucrării este de a elucidă structura jocurilor cu *arsice*, impactul jocului asupra dezvoltării copiilor, distribuția geografică și analiza comparativă a acestuia (variante ale jocurilor cu arșice, ale denumirii jocului în diverse localități și la diferite grupuri etnice, variante ale denumirii oscioarelor, laturilor zarurilor, numărul de participanți, locurile de joacă, amenajarea spațiilor de joacă, piesele și miza jocului, regulile definite etc.). Sursele utilizate în cercetare sunt: lucrări istorice și etnografice, rezultate ale cercetărilor arheologice, colecții de folclor și răspunsurile la chestionarele etnografice, colectate de către autori.

Jocul cu arșice era un joc de noroc, practicat cel mai frecvent de către băieți și tineri, dar și de bărbați. Inventarul jocului consta din mai multe categorii de arșice (miele, capre, solbe etc.), al căror număr convenit jucătorii îl eliminău cu un os special – *ichiu* / *tap*. Pentru a fi mai mare și mai greu, el se plumbaia.

Cele mai timpurii dovezi arheologice ale practicării jocurilor cu arșice pe teritoriul nostru datează din secolul IV–III î. Hr. (date ale cercetărilor arheologice din anii '60 ai sec. XX, desfășurate în satele Mereșeni și Dancu, raionul Hâncești). Mărturiile privind practicarea jocurilor cu arșice au fost identificate și în timpul săpăturilor de la Baia și Orheiul Vechi.

Influența orientală asupra vestimentației elitei comerciale autohtone (sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea)

Drd. Sorin GRAJDARI
Institutul Patrimoniului Cultural

La sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, vestimentația negustorilor autohtoni a fost influențată de moda vest – europeană, precum și de cea orientală. Ne vom referi în continuare, la modul în care evoluția modei din această perioadă a fost marcată de stilul oriental. Din cauza regimului de suzeranitate otomană, stilul oriental a fost pentru o perioadă îndelungată de timp un reper pentru toate categoriile sociale. Nu a făcut excepție în acest sens nici elita comercială autohtonă. Purtarea straielor de tip oriental însemna loialitate politică față de Imperiul Otoman. Trebuie să remarcăm că reprezentanții păturilor neprivilegiate nu aveau dreptul să poarte unele haine, chiar dacă le permitea buzunarul.

În ceea ce privește evoluția modei în rândul negustorilor, menționăm faptul că în vestimentația negustorilor nu exista o integritate stilistică: doar o mică parte din negustori se îmbrăca în conformitate cu moda. Negustorii bogați puteau să-și comande vestimentație tradițională de tip oriental, confecționată din pânze scumpe de la Constantinopol, iar nevestele acestora se îmbrăcau la fel ca boieresele bogate.

Au existat, desigur, unele deosebiri între negustorii avuți și cei mai puțin avuți. În vestimentația păturilor înstărite ale societății (atât a celor de proveniență nobilă, cât și a celor care s-au îmbogățit cu timpul), au avut loc schimbări, în prima jumătate a sec. al XIX-lea. În aceeași perioadă, reprezentanții altor pături ale populației (cei mai puțin avuți) au continuat să poarte haine de model vechi tradițional sau autohton.

În concluzie, constatăm că îmbrăcămintea a deținut, în continuare, un rol important în societatea perioadei moderne, rămânând un însemn definitoriu al apartenenței sociale. Lumea românească, fiind situată între Orient și Occident, a preluat elemente atât din moda vest – europeană, precum și din cea orientală.

Family values in the contemporary Russian literature in Moldova (the case of Tatiana Voloshina-Orlova's stories)

Irina IJBOLDINA,
Institute of Cultural Heritage

This study looks at examples of family ties from an axiological perspective “husband–wife”, “mother–daughter”, “parents–children–grand-children” addressed in the contemporary Russian writer from Moldova Tatiana Voloshina-Orlova’s artistic writings (Chișinău, 1984, Member of the Association of Russian Writers of the Republic of Moldova). They are considered from the axiological perspective. The short prose of the writer vividly and accurately reflects the moral, ethical, social and cultural world of Chisinau family (cycles: “There was little in paradise”, “The land of my ancestors”, “The times of dishes”).

The main ethical features of the Russian family and its moral rules are analyzed: the preservation of traditional family values, a reverent attitude to the motherland, loyalty to the ancestors, religious conditionality. The representative series of T. Voloshina-Orlova’s stories, chosen as research material, demonstrates the influence on family values of such factors as national affiliation, religion, family, national cultural customs and traditions, which impose a certain imprint on the system of human views.

The plots of small stories contain moral and descriptive sketches pointing out the tendencies of family relations, caused by the contemporary socio-economic and ethno-demographic features and problems of modern Moldova: social inequality, decline in marriage intensity, spread of consensual unions, instability of marriages, etc. The study of these issues, using the example of Russian literature in Moldova, allows us to deepen our understanding of the modern state of the family institution in Moldova and to highlight its main features and trends.

Urban holidays in Chisinau and their role in the maintenance of urban identity

Phd Nina IVANOVA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Holidays represent an important part of collective identity performance, being that a state, a location, an ethnic group, or a kin. Local identity, and specifically the urban one, is a complex phenomenon of individual and group attachment to a place and is being formed and sustained through a range of different symbolic objects and actions. Holidays are an essential part of this process, for they bridge together local history, local symbols and population. Nevertheless, if in the village area, with a very pronounced local identity, “Temple feast” (*Hramul satului*) is one of the main holidays, then Chisinau City day does not play such a unifying role, either on the individual or on group level. Recently many efforts were put into the development of an attractive image of Chisinau, including different city and national festivals. Anyway, the population limits the meaning of these events together with some of the important national holidays (e.g. Independence Day, “Our language” etc.) to simple days of vacation. Such representations are rooted in the complex processes of the past, the hard transition period, the economic and social crises, the contested urban policy, internal and external migration, etc., which counteract the formation of some shared urban discourses. Therefore, our empirical data suggest that the urban identity of Chisinau dwellers is highly varied on the one hand, and majorly diffused, on the other hand. To reach a level of identity, which can be a high potential for development, space attractiveness and social adhesion Chisinau needs time, a clear concept and investment in the creation and maintenance of a complex heterogeneous city image, rich in unifying symbols and events.

The development of culture in places of compact residence of the Gagauz (according to the newspaper “Vesti Gagauzii”)

PhD Diana NICOGLO, Institute of Cultural Heritage

With the advent of writing in 1957, the ethnocultural development of the Gagauz began. This process was also reflected in the materials of the regional press, in particular, the local newspaper of the Comrat region. As a rule, newspaper articles of that time contain information about amateur art shows, about various concerts of musical groups from different villages of the region, timed to coincide with holidays and significant dates. It is noteworthy that even at that time such phrases as the Gagauz folk/national song, the Gagauz folk/national dance appeared for the first time in the journalistic vocabulary, which indicates a signal of the ethnic identity of the Gagauz. In addition, the frequent mention of such a folk dance as “Kadınca” also specifies that this dance acts as one of the ethnocultural markers.

Since the end of the 90s, the pages of Vesti Gagauzii continue to include materials on the musical culture of the Gagauz. Unlike in the Soviet period, the authors of the articles present extensive reports on the work of professional performers known in the region. Thus, several issues of the newspaper publish articles on the creative activity of the opera singer, soloist of the Ankara Opera House Stepan Kurudimov. It should be noted that these materials are submitted in two languages – Gagauz and Russian. Two articles are devoted to the opera singers Galina Vlad and Marina Radish. Other materials tell about Mikhail Koltsa, Dmitry Gagauz – composers of Gagauz origin. As part of the reports on the holding of the annual Hederlez festival, the performance of such groups as “Düz-ava”, “Kadınca”, etc. is mentioned.

Vrednicia în muncă – un criteriu de apreciere a tinerilor în selecția matrimonială tradițională

Raisa OSADCI, Institutul Patrimoniului Cultural

Asigurarea hranei și a bunăstării s-a datorat în toate timpurile muncii, de aceea vrednicia în muncă a fost mereu un criteriu de apreciere în alegerea partenerului de cuplu. În societatea tradițională românească se remarcă atât forme și metode de învățare a proceselor de muncă, cât și circumstanțe de demonstrare a rezultatelor obținute prin muncă.

Cea mai intensă perioadă de formare a deprinderilor de muncă este adolescența. În copilărie, de asemenea, are loc cunoașterea proceselor de muncă și a uneltelor de muncă, cu prevalare, prin joc, deși începând cu vârsta de 3–4 ani copiii primesc anumite însărcinări (pentru o singură executare, cum ar fi să aducă din grădina câteva legume, să toarne apă la pui etc. sau cu responsabilitate permanentă ca, de exemplu, să pască bobocii, găștele, mieii, să supravegheze frații mai mici, jucându-se cu ei etc.). Totuși, însușirea sistematică a proceselor de muncă demarează concomitent cu preadolescența și adolescența, în funcție de complexitatea procesului. De obicei, de la vârsta de 7 ani băieții începeau să pască vaca familiei, mai târziu pășteau caii sau turme nu prea mari de oi. Fiii de ciobani sau cei care intenționau să se facă ciobani, îndeplineau anumite sarcini la stână: dădeau oile în strungă, alergau să întoarcă turma și altele. Cel mai frecvent, adolescenții își exersau deprinderile de muncă, asistându-și părinții sau alți membri mai în vârstă ai familiei, realizând munci tot mai complicate. Băieții care se duceau cu tații la arat, până învățau să țină plugul de coarne, îndeplineau sarcini mai simple. Doritorii de a învăța un meșteșug, care nu făcea parte din îndeletnicirile tradiționale ale familiei sale, trebuiau să intre în ucenicie la un meșter. Fetele învățau toată complexitatea treburilor casnice (de la îngrijirea copiilor, prepararea hranei, curățenie până la tors, țesut, cusut etc.) de la mame, bunici, surori mai mari.

Perioada tinereții este cea de perfecționare în executarea oricărei munci, precum și de etalare a calității muncii și capacității de a munci, realizată în viața cotidiană, cu ocazii speciale de muncă colectivă sau în cadru ritualic.

Chișinăul prin prisma opiniilor turiștilor străini reflectate în mass-media

Ecaterina PIHUROV,
Institutul Patrimoniului Cultural

Capitala reprezintă principala imagine a unui stat, după care toți își dau seama de starea lucrurilor din țară. Este deopotrivă interesantă părerea locuitorilor capitalei despre orașul în care trăiesc, a celor veniți din alte orașe sau din sate, dar și opinia străinilor despre capitală.

Pentru a dezvolta un oraș sau o țară este necesară opinia turiștilor străini, pentru că viziunea lor se poate deosebi substanțial de cea a băștinașilor. Ei pot evidenția aspecte pozitive sau negative de care localnicii nu sunt conștienți. Ținând cont de opinia lor, lucrurile într-o țară slab dezvoltată ca Republica Moldova se pot îmbunătăți.

De obicei, străinii care vizitează Republica Moldova mai întâi vizitează Chișinăul și apoi merg în zona rurală, în Transnistria, UTA Găgăuză, Soroca. Chișinăul este prima locație, astfel, își fac prima impresie despre Republica Moldova.

Mulți străini își înregistrează călătoria în video-bloguri. Majoritatea evidențiază Chișinăul ca un oraș post-sovietic, asemănător cu alte orașe din țările post-sovietice. Arhitectura sovietică este ori distrusă, ori neîngrijită. Construcțiile haotice ale blocurilor de locuit și ale anexelor, mansardelor nu creează un aspect plăcut al orașului.

Totuși, pentru unii turiști centrul orașului este frumos, plăcut. Or lucrurile se mai îmbunătățesc. Chișinăul este remarcat ca „un muzeu în aer liber”, grație trecutului său.

Iese în evidență sărăcia populației, bătrâni care vând lucruri pentru a supraviețui. Specific pentru o țară săracă este că oamenii obișnuiesc să cumpere de la piață, nu din marketuri.

O viziune generală a străinilor despre capitala noastră este următoarea: Chișinăul este un oraș căruia îi displace trecutul sovietic, un oraș sărac, cu arhitectură haotică, dar în care găsești locuri frumoase și plăcute.

**Prima teză de doctor dedicată studiului romilor în URSS
(autor T. Kiseliova; specialitatea – științe istorice)**

Dr. Svetlana PROCOP,
Institutul Patrimoniului Cultural

La 13 mai 1952, T. Kiseliova, laborantă superioară a Catedrei de Etnografie, Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moscova, a susținut teza de doctor în științe istorice la tema «Цыгане Европейской части СССР и их переход от кочевья к оседлости». Această cercetare a fost prima teză de doctor susținută în URSS dedicată studiilor rome. Au trecut șaptezeci de ani de la susținerea publică, însă obiectivele și rezultatele relevate de autoarea tezei rămân actuale și astăzi. Această teză conține materiale etnografice inedite, valorificate de autoare, despre cultura tradițională a romilor din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Materialul de teren introdus în circulația științifică a fost cules de T. Kiseliova în vara anului 1947, în timpul unei expediții etnografice inedite efectuate în satele Căpriana, Cărlani, Lozova, Dolna, Vulcănești. O mare parte din capitolul II – «История кочевания и начала оседания цыган Молдавии, Украины, Белоруссии и Средне-русской полосы» – al tezei este dedicat romilor din RSSM, culturii tradiționale, ocupațiilor tradiționale, mijloacelor de transport tradițional, locuințelor tradiționale, portului, sistemului de rudenie, problemei nomadismului. Analizând capitolul dedicat ocupațiilor tradiționale ale romilor din Ucraina, Belarus și Federația Rusă, autoarea atrage atenția asupra faptului că romii din RSSM se caracterizează prin clasificarea subgrupurilor după criteriul ocupațional (lingurarti, ursari, lăieși), în comparație cu romii din celelalte republici localizate în spațiul european al URSS, pentru care este caracteristică clasificarea în baza criteriului teritorial. O atenție deosebită autoarea o dedică caracterizării conceptului „mentalitate colectivă intergenerațională” specific comunității romilor. În special, manifestarea asistenței reciproce în mediul tradițional al comunității romilor: sprijinul material pentru o familie, care a ajuns într-o situație dificilă cauzată de boală, detenție sau decesul unei rude apropiate.

Variantele în limba găgăuză ale baladei „Meșterul Manole”

Dr. Evdochia SOROCEANU,
Institutul Patrimoniului Cultural

În folclorul găgăuzilor s-au păstrat cântece-balade care vorbesc despre sacrificiul uman în timpul construcției unui edificiu important pentru toți locuitorii satului. Tradiția spune că, în timpul construcției unei mănăstiri, a unui izvor, a unui pod, chiar și a unei singure case, trebuia petrecut un ritual de sacrificare. Au existat diverse forme de „jertfă pentru construcție”, inclusiv zidirea unei persoane vii (sau a umbrei sale) în fundație sau în pereții clădirii. Astfel își amintesc acest lucru bătrânii, însă s-au păstrat și un șir de legende populare, cântece și balade. Baladele găgăuzești sunt variante ale baladelor balcanice (grecești, bulgărești, românești). Ele povestesc despre jertfa umană în timpul construcției mănăstirii („Manol măstur”, „He, Manoli, Manoli”), izvorul de la mănăstire („Üç kardaş”), pod (legenda „Meșterului Pavli”), casă („Tudorka”). Într-una dintre balade, o pasăre zboară din cer către meșter și îi „amintește” că pentru a construi mănăstire este nevoie de o jertfă. Nicio clădire importantă nu se putea construi fără sacrificare. Subiectele baladelor găgăuzești repetă pe cele ale baladelor balcanice, bazate pe narațiunea mito-poetică despre constructorul care și-a sacrificat soția, zidind-o în pereții clădirii sau podului în construcție. Și în baladele găgăuzilor victima este soția tânără a meșterului, care s-a dovedit a fi prima dintre soțiile fraților de pe șantier la ora stabilită pentru sacrificiu (dimineața devreme, ora prânzului). Conform legilor genului, ea trece printr-o serie de obstacole (întâlnește un șarpe cu două capete, o râpă adâncă, ploaie abundentă, vânt, furtună, lungirea drumului etc), dar ajunge totuși la locul unde se construia mănăstirea, unde ea este zidită de vie în temelia sau pereții acesteia. Potrivit credințelor populare, sacrificiul uman a devenit spiritul patronal („tılısım”) al clădirii. Mai târziu, sacrificiul uman a fost înlocuit de umbra lui.

Importanța reflectării elementelor de locuință și gospodărie tradițională în manualele de istorie

Dr. Sergiu SUVAC, Institutul Patrimoniului Cultural

Manualele de istorie sunt printre cele mai importante mijloace didactice, care formează conștiința istorică și patriotică a elevilor, precum și deprinderea de a promova și valorifica patrimoniul cultural tradițional. Susținem conceptul de manual de istorie, care înserează, acolo unde este posibil, informații și materiale ilustrative, ce reflectă cultura tradițională. De exemplu, prezența în manualele școlare de istorie a materialelor ce țin de locuința și gospodăria tradițională din diverse zone etnografice, poate oferi elevilor oportunități de comparare a caracteristicilor habitatului specific diferitor perioade istorice și diferitor pături sociale cu cel din perioada, când sunt constituite trăsăturile de bază ale culturii tradiționale, precum și cu habitatul actual. Elevii ar putea observa vechimea unor elemente ale locuinței și gospodăriei, încorporate de tradiție, care sunt valorificate și în prezent, cum ar fi: orientarea casei de locuit cu fața spre est (răsărit) sau spre sud (amiază), acoperișul în formă de piramidă, coloanele, ornamentarea marginilor sau intrărilor (ramele geamurilor, ușilor, capătul coșului de fum / hogoagului, gura hornului, ușa propriu-zisă) etc. Este important, de asemenea, ca elevii să sesizeze aspectele comune ale locuinței și gospodăriei cu proprietari din diferite tagme sociale, precum și din diferite timpuri, inclusiv din contemporanietate, relevând mentalitatea / concepția / spiritualitatea comună, cu specific etnic, ce le generează. Sesizarea diferențelor va releva doar diferențe de ordin material, dimensional, tehnologic. Trebuie să menționăm că în ultimul timp tot mai frevent este valorificată experiența tradiției în domeniul respectiv.

Analizând manualele pentru ciclul gimnazial din Republica Moldova, remarcăm succinte referințe la tema locuinței și gospodăriei tradiționale în manualul de istorie de clasa a V-a (autori: G.Gonța, P.Parasca, ș.a.), de clasa a VI-a (autori: D.Dragnev, P.Cocîrlă, ș.a.), de clasa a VII-a (autori: C. Drachenberg, I.Ojog, ș.a.).

Perpetuarea tradițiilor populare de către colectivele artistice din RSS Moldovenească (în baza studiului presei anilor '50–'60 ai sec. XX)

Dr. Valentina URSU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Prezentul studiu este dedicat interpretării articolelor publicate pe paginile ziarelor „Cultura Moldovei” și „Cultura” în perioada anilor ,50–'60 ai sec. XX dedicate activității și repertoriului colectivelor artistice profesioniste și de amatori din RSS Moldovenească.

Presa a fost unul din pilonii de bază de promovare a politicii culturale a URSS, potrivit căreia în noua societate sovietică cultura trebuia să fie „socialistă după conținut și națională prin formă”. Muzica populară și dansul popular reprezentau genurile artistice permise și susținute de autorități și aveau drept scop remarcarea caracterului național al culturii.

Un accent puternic se punea pe activitatea artistică de amatori. În multe numere ale ziarelor examinate sunt publicate reportaje de la manifestări, interviuri, recomandări ale includerii în repertoriu a creațiilor ce descriu viața socialistă. În acest mod masele largi erau încadrate în viața culturală și prin acțiunile artistice participau la procesul de culturalizare.

Colectivele artistice profesioniste erau susținute de stat, dat fiind necesitatea remarcării caracterului inedit al fiecărei comunități etnice din URSS. Nu face excepție nici RSS Moldovenească. Manifestările culturale organizate la nivel unional (Festivaluri, concursuri, turnee) implicau prezența interpreților profesioniști ce ar demonstra frumusețea culturii naționale.

În paginile ziarelor cercetate găsim articole dedicate Decadei muzicii și dansului moldovenesc la Moscova, repertoriului Ansamblului de dansuri populare „Joc”, orchestrei „Fluieraș”, orchestrei „Mugurel”, despre dansatorii Ion Furnică, Spiridon Mocanu și Gheorghe Forțu, cântăreții Tamara Ciobanu, Teodor Negară, Nicolae Sulac, Ion Bas etc.

Totodată, articolele semnate de V. Curbet, Gr. Botezatu, E. Junghietu, N. Băieșu, L. Berov, S. Belicov, Gh. Bogaci etc. pun accent pe necesitatea păstrării caracterului autentic al cântecului și dansului popular, prin culegerea acestora din comunitățile rurale, prin studierea activității trupelor de lăutari.

Symbolism and semiotic codes of funeral and memorial rites of the Lipovans of the Republic of Moldova

PhD Tatiana ZAIKOVSKY,
Institute of Cultural Heritage

Funeral and memorial rituals (as well as maternity, baptismal and wedding rituals) are an effective tool aimed at maintaining and activating the cultural memory of not only individual families, but of the entire community. In the spiritual culture of the Old Believers of the Republic of Moldova, as in any tradition, an important place is occupied by ideas about death and the afterlife of a person, which are embodied in beliefs and superstitions, in special rituals, folklore texts, the system of regulation of the behavior of community members in appropriate situations, etc. The funeral ritual complex of the Old Believers, “being typologically, functionally, structurally and conceptually” (V. Volkova) East Slavic, is divided into three stages: pre-burial, funeral and post-funeral. One of the ways to scientifically study the traditional culture (including such a part of family rituals as funeral and memorial) is to consider it as a semiotic system, the units of which are elements of a number of cultural codes – actional ones (rites aimed at facilitating the transition to another world for the deceased; actions while the deceased is in the house; actions at the cemetery; commemoration, etc.), the verbal code, the character code (those persons who wash and dress the deceased; make a coffin; sew a shroud and other necessary things; read, taking turns, the Holy Scripture all the days and nights before the burial; dig a grave; carry the coffin, its lid and the cross to the cemetery, etc.), object code (a cross on a gaitan – a simple lace, a belt and other items of clothing, as well as a shroud; a “lestovka” (Old Believer rosary) and a “podruchnik” (small rug for prayer), which are placed in the coffin; towels; elements that make up the “pomana”, etc.), culinary code (dishes are prepared according to special recipes: kutya, borsch, boiled rice, noodles), etc.

Историко-литературно-образительные параллели: Александр Сергеевич Пушкин и Думитру Алмаш

Валентина ГРАБОВСКАЯ,
Дом-музей А. С. Пушкина в Кишиневе

Цель сообщения заключается в рассмотрении историко-литературно-образительных связей романа известного румынского писателя, профессора истории Думитру Алмаша „Aleii, codrule fârtate” (опубликованного в 1956 г., впервые переведенного на русский язык в 2023 г. автором данного исследования), главным героем которого является легендарный гайдук Штефан Бужор, и рисунками А. С. Пушкина, разбросанными на кишиневских рукописях поэта, относящихся к 1820-м гг. XIX в., времени пребывания его в Бессарабии. Многие из этих рисунков навеяны образами и сюжетами, описанными в романе Д. Алмаша, действие которого относится к 1808–1811 гг. XIX в., событиями, произошедшими в Молдове и Валахии, о которых Пушкин знал от самих их участников и очевидцев, оказавшихся волею судьбы в Кишиневе, во время пребывания там молодого поэта-изгнанника. Пушкина глубоко интересовали народные восстания, гайдуки, их образы, что нашло отражение в его литературном и образительном творчестве.

Заявленная тема предполагает обращение к трудам ученых-пушкинистов (С. А. Фомичева, Г. Ф. Богача), историкам образительного искусства (А. А. Семенова).

При исследовании использовались структурно-семантический метод и метод сопоставительного анализа, с помощью которых на рукописях Пушкина были выявлены и определены образы и сюжеты, напоминающие героев и события вышеназванного романа, а именно: знаменитого гайдука Штефана Бужора, его возлюбленной Катинки Канта, представителей великосветского яесского общества – братьев Иордаки и Тодора Балша, Маргиолицы Боган и др. (идентифицированных Г. Богачем, автором данного сообщения и другими исследователями). Научная новизна работы определяется тем, что нам удалось впервые представить Пушкина как своего рода *иллюстратора* вышеназванного исторического романа Д. Алмаша (с которым поэт даже не

был знаком), а также продолжить расшифровку рисунков поэта, относящихся к бессарабскому периоду его жизни.

Графика Пушкина по своей значимости может быть приравнена к его письмам, дневниковым записям, заметкам; она помогает уловить самое раннее зарождение замыслов поэта, давая уникальную возможность проникнуть в тайное тайных его творческой лаборатории.

Главный раввин Кишинева и Молдовы З.-Л. Абельский у истоков возрождения религиозного еврейского образования

Др. Виктор ДАМБЬАН,
Институт культурного наследия

В декабре 1989 г. в Кишинев прибывает представитель религиозного движения Хабад З.-Л. Абельский (1927–2014), ставший в 1991 г. Главным раввином Кишинева и Молдовы. С первых дней своего приезда он активно берется за организацию религиозной жизни в Кишиневе неформального, а затем и формального религиозного еврейского образования. Раввин обосновался в единственной действующей в Кишиневе Синагоге стекольщиков и переплетчиков (Глейзер шил). З.-Л. Абельский решил постоянно жить в Молдове. На то время он был единственным человеком в республике, у которого имелся богатый опыт в организации религиозного образования в Израиле.

К 1991 г. все больше молдавских евреев стремилось воспитывать, обучать детей и молодежь по-новому – в еврейских культурных, религиозных и образовательных традициях, что послужило импульсом для развития еврейского образования. В свою очередь, это способствовало созданию предпосылок для перехода от неформального образования, которое активно развивалось с 1989 г., к формальному еврейскому дошкольному, среднему, высшему образованию. В апреле 1991 г. З.-Л. Абельскому удалось открыть в кишиневском детском саду № 129 группу с религиозным обучением; в дальнейшем на базе данной группы был открыт еврейский детский сад. В августе 1992 г. под его руководством начала работать школа № 15 с религиозным уклоном (с 2005 г. – светский Теоретической лицей Рамбама ОРТ). По инициативе раввина с 1998 по 2005 г. в Кишиневе функционировал Еврейский женский педагогический колледж «Бейт Хая-Мушка».

Еврейские образовательные учреждения, созданные З.-Л. Абельским, с начала 90-х гг. XX в. стали выполнять важную роль в восстановлении и сохранении национальной идентичности молодого поколения из еврейских семей.

Преподавание иврита в еврейских школах / лицеях Кишинева: история и современность

Наталья ЗУБОВА,

Технологический лицей ОРТ им. Б. З. Герцля, г. Кишинев

В течение 1991–1992 гг. в Кишиневе были открыты две еврейские школы – № 22 и № 15. В начале 2000-х гг. они были преобразованы в Технологический лицей ОРТ им. Б. З. Герцля и Теоретический лицей им. Рамбама ОРТ. Со времени своего основания еврейские школы стали отличаться от других учебных заведений, так как включали в себя дисциплины еврейского цикла, одной из которых был иврит.

Для налаживания системы еврейского образования на постсоветском пространстве в 1990 г. Министерством образования Израиля был запущен проект «Хефциба», который с 1992 г. охватил еврейское образование. В этот проект вошли и еврейские школы Кишинева. Он предусматривал оказание помощи евреям в доступе к национальному образованию. Проект «Хефциба» существует до сих пор и имеет большое значение в повышении профессионального мастерства педагогических кадров в Республике Молдова. Для них, как и их коллег из еврейских школ стран СНГ и Балтии, проводились и проводятся курсы повышения квалификации по инициативе Министерства образования Израиля. Стоит отметить, что еще со времени открытия данных еврейских школ в них направляются из Израиля преподаватели, ведущие занятия по изучению иврита вместе с местными учителями.

Учебные программы по ивриту с начала 90-х гг. XX в. претерпели существенные изменения. В настоящее время в еврейских лицеях Кишинева ученики изучали иврит на базе двух израильских учебных программ для диаспоры: “Tal-Am” (начальные классы), “Neta” (гимназические и лицейские классы). На сегодняшний день преподавание иврита ведется также по двум программам: 1–4 классы – “iTal-Am”, 5–12 классы – “Bishvil a Ivrit”.

В результате еврейские лицеи столицы со времени своего основания выполняют важную роль в приобщении и изучении учащимися традиций еврейского народа, истории и родного языка – иврита.

Мифологические представления в сказочном фольклоре болгар Молдовы и Украины

Др. Надежда КАРА,
Институт культурного наследия

В сказках болгар Молдовы и Украины (бывшей Бессарабии) находят отражение элементы мифологических представлений и христианской (православной) веры, которые являются частью фольклорной картины мира этноса и отражают взгляды относительно устройства природного и социального мира. По мнению исследователей, сказка позволяет восстановить культурно-историческое прошлое народа и выявить степень его сохранности в сознании современных носителей фольклорных текстов. «Постоянные мифологические элементы в сказках – это не просто клише в повествовании, а детали, которые являются глубинным семантическим кодом со своей функцией» (Светла Дачева). К такому коду относятся и мифологические элементы, выявленные в исследуемых нами сказках.

В ряде сказок (волшебных, новеллистических, анималистических) и анекдотов нами проанализированы лексические единицы, номинирующие как мифологических персонажей, так и предметы, имеющие обрядово-символическое значение в мифологических представлениях болгар, а также некоторых других славянских народов. Показаны особенности семантики и культурно-семиотических смыслов лексических единиц с мифологической отнесенностью, а также характер их функционирования в тексте.

К мифологическим существам относятся *орисници*, *вещици*, *самодиви*, *ламя*. Все эти существа являются национальным болгарским элементом в повествовании и вписаны в систему отношений между земным и потусторонним миром, отражая мифологические представления о его устройстве.

Пространство в сказке маркировано *предметами*, которые, кроме функции в реальном мире, исполняют и функцию связи героя с потусторонним миром и активизируют мифологическую часть сознания носителей фольклора. К *предметам с мифологической коннотацией* в

исследуемых сказках относятся: колодец (*кладенец*), водяная мельница (*воденица*), печь (*пец, соба*), река, вода, лепешка (*питка*), яблоко (*ябълка*), фасоль (*боб*), нитка (*конец*), девичья коса (*плитка*). Эти предметы традиционно встречаются в мифологических текстах – от мифов до сказок. В болгарских сказках выявляется локальный этнокультурный компонент не только в материальной форме соответствующего предмета, но и в особенностях его функционирования как связанного с потусторонним миром.

**Ноэтическая система концепций как научное направление:
аспект осмысления нематериального культурного наследия (на
примере его трансляций у пяти поколений еврейской семьи)**

Др. хаб. Жозефина КУШНИР
Институт культурного наследия

Разработанная нами ноэтическая система концепций – новое интердисциплинарное научное направление, дающее особые возможности для осуществления эффективных инноваций тем наукам, предмет которых связан с имплицитной деятельностью мифологического сознания. Так происходит, поскольку ноэтическая система: (1) инновационно исследует этизирующую составляющую указанной имплицитной деятельности (в аспекте того, «что человек действительно думает», по максиме Х. Ортеги-и-Гассета); (2) осуществляет герменевтико-феноменологический подход к категории сущности как базе рассмотрения экзистенциальной и гуманитарной проблематики. Ноэтическим мы называем – вслед за В. Франклом и К. Гирцем – духовное, причем именно в экзистенциальном его аспекте, и не в теологическом смысле, а в антропологическом. В ряде случаев требуется дополнительная исследовательская работа по адаптации ноэтической системы к конкретным нуждам той или иной научной дисциплины. Одна из упомянутых возможностей, возникающих в рамках данного нового направления, – инновационное научное осмысление как самого нематериального культурного наследия, так и различных вариаций его передачи / трансляции, зачастую имплицитных. Этот аспект рассматривается на конкретном примере: передача / трансляция имплицитных компонентов нематериального культурного наследия (их основа – особые герменевтические максимы) в процессах воспитания у пяти поколений кишиневской еврейской семьи. Показано, что упомянутая трансляция: (а) во многом осуществляется посредством поведенческих реалий, (б) обладает устойчивой тенденцией к распространению в культурном пространстве, (с) характеризуется умножением ценной ноэтической информации. В качестве инструментария используются различные

компоненты поэтической системы концепций, в том числе: концепции, ее составляющие; ее системы понятий, дефиниций, терминов, определяемые соответствующим ходом научного мышления; герменевтико-феноменологический принцип формирования ряда ее дефиниций; принцип катарсимального осмысления.

Булаештское *урда* ‘сыр-вторяк’ и протеза /w/ перед /u/ как хроноиндикатор этнической истории булаештских украинцев

Др. Алексей А. РОМАНЧУК,
Институт культурного наследия

Для булаештского говора характерно полное отсутствие протезы /w/ перед /u/, например: /удул/ ‘удод’, /у¹жеука/ ‘плетенная из прутьев веревка’, /уйко/ ‘дядя; прадед’, /улечка/ ‘улочка’.

Эта характеристика булаештского говора полностью проявилась и в его румынских заимствованиях, которые также демонстрируют отсутствие протетичного /w/: /урда/ – ‘сыр-вторяк, полученный путем переваривания сыворотки овечьего молока’ (рум. urdă); /се |урдете/ ‘сворачиваться (о молоке)’.

Между тем протеза </v/ перед /u/» покрывает «почти всю Украину, за исключением трех зон, в одной из которых распространяется протетический /h/, а в двух других протеза неизвестна вовсе» (Ю. Шевельов). Это приводит Ю. Шевельова к справедливому выводу о значительной древности этой изоглоссы (древности большей, нежели протезы перед /o/); он относит ее возникновение ко временам, когда «украинская территория еще не была разделена польско-литовским кордоном».

В покутско-буковинских говорах (за исключением некоторых сел Глибокского района) протеза </v/ перед /u/» также характерна: вудвуд, вужевка, вуйко. Среди тех же двух зон, которые не знают протезы </v/ перед /u/», территориально ближайшая к булаештскому говору охватывает говоры «Лемковщины, центральной части Закарпатья между Латорицей и Боржавой, и, частично, – Бойковщины, Гуцульщины и Сучавщины» (Ю. Шевельов).

Этот ареал снова адресует нас к закарпатским (в данном случае – центрально-закарпатским, надборжавско-латорицким) изоглоссам булаештского говора. И опять демонстрирует и гуцульское (в противовес покутско-буковинскому) направление родственных связей булаештского говора. Наконец, это еще раз свидетельствует о значительной архаичности булаештского говора, сочетающего в своем облике черты, характеризующие и дифференцирующие различные говоры карпатской диалектальной зоны.

Домашние животные в традиционной развлекательно-игровой культуре гагаузов

Др. Виталий СЫРФ,
Институт культурного наследия

В настоящем исследовании впервые рассматривается вопрос об участии домашних животных как таковых либо образное их воплощение в традиционно-бытовой культуре гагаузов на материале игры, а также развлечений, состязаний.

Основное внимание обращается на таких домашних животных, как лошадь, ишак, петух, курица, баран, бык / вол, коза, кот, которые задействованы в прямом или фигуральном смысле в следующих элементах традиционной развлекательно-игровой культуры гагаузов, чаще всего связанных с календарной обрядностью: соревнования в скачках на конях или на ишаках, проводимые на Масленицу, Тодоров день, Хедерлез (день Святого Георгия), Вознесение, Успение; детские коллективные игры – *uzun eşek* (длинный осел, в переносном значении) и *dönecek* (карусель, с участием настоящего коня); баран или ягненок, а также петух выступают в качестве призов в соревнованиях борцов вольного стиля, проводимых в теплое время года во время как сельских, так и межсельских сборов; использование масок быка, козы, лошади во время новогоднего колядования, маски ишака во время Сырной недели; применение народного музыкального инструмента под названием *buabuga* (бухай), имитирующего рев быка; *kedi* (кот) – название одного из персонажей рождественского и новогоднего колядования, извещающего хозяев того или иного дома о приходе дружины колядчиков.

Вышеперечисленные элементы участия домашних животных в традиционной развлекательно-игровой культуре гагаузов свидетельствуют об их живучести благодаря зрелищности и привлекательности для народа, наполненности магической функцией, направленной на обеспечение богатого урожая, защиты скота от падежа, а также общественного и семейного благополучия. Большинство этих игровых элементов и действий с течением времени исчезло, остальные же потеряли свою мифологическую основу и функциональное назначение, превратившись в народные развлечения.

**Митрополит Кишиневский Серапион (Фадеев):
отношения церковной иерархии и советской власти в эпоху
перестройки**

Др. Максим ХИЖИЙ,
Владимирский государственный университет
им. А. Г. и Н. Г. Столетовых, г. Владимир, Российская Федерация

В 2023 г. исполнилось 90 лет со дня рождения одного из самых влиятельных иерархов РПЦ митрополита Серапиона (Фадеева). В 1987–1989 гг. он управлял Кишиневской епархией РПЦ МП. На эту кафедру видный иерарх был переведен по требованию Совета по делам религий. Митрополит попал в опалу за свою активную деятельность во Владимирской епархии. Владыка добился возвращения мощей святого Андрея Боголюбского Церкви и наладил отношения с местными властями.

Как правило, для активных иерархов местом ссылки определяли мусульманские окраины СССР. Личные отношения митрополита Серапиона с Патриархом Пименом позволили ему избежать перевода в среднеазиатские республики и попасть в православную Молдавию. Гонителей это устроило. Расчет был прост: владыка Серапион представлял группу консервативного московского духовенства, вышедшего из стен Троице-Сергиевой Лавры, он не потерпит перевод богослужения на молдавский язык, своими административными талантами усмирят церковных «сепаратистов».

Непонимание сути событий, происходивших в МССР, привело к тому, что перевод московского иерарха только усугубил раскол между Москвой и Кишиневом. Тонкие связи церковной и национальной культуры, единство традиции, складывавшейся веками, не понимали не только советские бюрократы, но и в Чистом переулке в Москве. Молдавии нужен был собственный иерарх, а не талантливый администратор, ревнитель русского православия. Пребывание митрополита Серапиона в Кишиневе оказалось недолгим. Он добровольно покинул кафедру, своим опытом помог Церкви обрести новые пути единства.

(Личный архив автора. Интервью священников и воспитанников митрополита Серапиона).

CUPRINS / CONTENT

PATRIMONIUL ARTISTIC – LA ÎNCEPUT DE MILENIU:
CUNOAȘTERE, EVOLUȚIE, TENDINȚE /
THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE AT THE BEGINNING OF
THE MILLENNIUM: KNOWLEDGE, EVOLUTION, TRENDS

MĂRCI IDENTITARE ALE PATRIMONIULUI ARTISTIC NAȚIONAL
ÎN CIRCUITUL VALORILOR CULTURALE EUROPENE / IDENTITY
MARKS OF THE NATIONAL ARTISTIC HERITAGE IN THE
CIRCUIT OF EUROPEAN CULTURAL VALUES

Lucia ADASCALIȚA	Șarja prietenească – un capitol aparte în creația pic- torului Glebus Sainciuc	19
Elena ARDELEAN	Restaurarea unor documente din 1927 aparținând Mănăstirii Tazlău, Neamț	20
Valeria BARBAS	The exodus – the problem of depopulation in the em- blematic documentary photo essay signed by Dorin Goian	21
Svitlana BILIAIEVA, Olena FIALKO	Cultural identity markers of the Moldavian period of the Bilhorod-Dniester fortress	22
Alexandru BOHANȚOV	Dilemele identității din perspectiva fenomenului de globalizare mediatică	23
Tatiana BUSUIOC, Svetlana BADRAJAN	Tratarea interpretativă contemporană a partidei femi- nine centrale din opera Cavalleria rusticana de Pietro Mascagni în spectacolul montat la Teatrul de Operă și Balet Maria Bieșu pe 03 aprilie 2022	24
Dumitru CALMÎȘ	Repertoriul academic pentru acordeon în contextul învățământului artistic superior din Republica Mol- dova în primele decenii ale secolului XXI	25
Radu CAZAC	Trio pentru clarinet, bariton și pian de Oleg Negruța: particularități structurale și de limbaj	26
Alla CHASTINA	From the history of Chisinau Real School. On the occasion of the 150 th anniversary of the opening of the educational institution	27
Galina CHIFORIȘIN	Elementul de jazz – factor influent asupra individua- lității lui Oleg Negruța	28
Vasile CHISELIȚĂ	Orchestra populară „Folclor” ca arenă a recanoniză- rii tradiției orale în perioada sovietică	29

Anca Doina CIOBOTARU	Classical reverberations of romanian folk theatre	30
Sergius CIOCANU	Centrul istoric al Chișinăului. Probleme de implementare a statutului juridic de monument	31
Elfrida COROLIOVA	Cultural Identity of Veniamin Apostol's Performances	32
Elena DULGHERU	Relația între Biserică și stat reflectată în filmele lui Nicolae Mărgineanu	33
Violina GALAICU	Contribuții la românirea cântării psaltice: de la Filotei sin Agăi Jipei la Anton Pann	34
Iuliana GHERMAN	Expoziția Peisajul între realitate și imaginație – în contextul valorificării patrimoniului artistic național	35
Ana GHILAȘ	Lumea ca teatru și lumea ca spectacol: studiu comparat	36
Victor GHILAȘ	Expresii ale muzicii naționale în spațiul cultural european (prima jumătate a secolul al XIX-lea)	37
Irina GOFMAN	The art of the great eighteenth-century German architects: David Gilli, Friedrich David Gilli and Karl Friedrich Schinkel	38
Dorina KHALIL-BUTUCIOC	Drama(turgia) Generației Y din Republica Moldova	39
Dita LÁNSKÁ	Specialized Library Department and Trends in Librarianship – Challenges and Problems	40
Vitalie MALCOCI	Drușenieneana în concepția scenografică a plasticianului Petru Balan	41
Ana MARIAN	Implementări ale metodei lui I.S. Efimov în plastica animalieră moldovenească	42
Mina MOȘNEAGU, Iuliana COJOACĂ	Cercetarea și conservarea icoanei „Sfânta Mahramă” de la Mănăstirea Ciolpani, județul Bacău, România	43
Tamara NESTEROV	Castelul Tighina – datarea în raport cu arhitectura	44
Dumitru OLĂRESCU	Discursul poetic: valori artistico-estetice. Rolul formulelor poetice în creația cinematografică a regizorului Vlad Druc	45
Ana-Maria PLĂMĂDEALĂ	Vicisitudinile identitare ale creației exponenților de vârf ai diasporei moldovenești la Moscova	46
Serghei PRICOPUIUC	Capitalizarea modernismului socialist: de la respingere la revalorizare	47

Victoria ROCACIUC	Liric și monumental în ilustrații de carte ale artistului plastic Igor Vieru	48
Oleh R YBCHYNSKYI, Illia LYTVYNCHUK	Fortification and urban planning heritage of Rashkov village, Kamensky district in the circle of European cultural and philosophical movements of the 17 th century. Prospects for research and preservation	49
Tudor STAVILĂ	Galeria de Artă Europeană din colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei	50
Constantin SPÎNU	Ceramica artistică din Republica Moldova (anii 2021–2023)	51
Mariana ȘLAPAC	Dimensiunile urbanistice ale Chilieii medievale	52
Svetlana TALPĂ	„La Sylphide” – revenirea la estetica romantismului în cultura națională	53
Violeta TIPA	Modalități de interpretare cinematografică a operei crengiene (pe baza filmelor lui Ion Popescu-Gopo)	54
Aurelia TRIFAN	Complementaritatea arhitecturii și decorului plastic în structura Circului de Stat din Chișinău	55
Marian ȚUȚUI	Attempts to Map the Beginnings of Romanian Cinema: Five Hypotheses about the Author of the First Film Projection in Bucharest	56
Дарья АНТИПИНА	Образно-тематическая картина в творчестве петербургского живописца-монументалиста А. В. Белова	57
Анна КРУЛИЦА	Teatr smerti Tađeusha Kantora kak sovremennyy «performativnyy arhiv tela»	58
Андрей ПЕЛИН	Графическое искусство в учебных заведениях Бессарабии в XIX – начале XX в.	60

ETNOLOGIE

Valentin ARAPU	Profiluri de descântătoare prin prisma personalizării „agenților magici”: aspecte etnoculturale, imagologice și antropologice	61
Carolina COTOMAN	Destrigoirea	62
Adrian DOLGHI	Locuința în mediul urban din RSS Moldovenească (1944–1961)	63

Ion DUMINICA	Emanciparea social-culturală a romilor – un proces spoliat de imaginea predominantă „criminal-exotică țigănească” întipărită în presa periodică interbelică românească	64
Ivan DUMINICA	Cripta familiei Glavce – nobili bulgari din Basarabia	65
Alina FELEA	Din istoria consumului alimentar în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: perioada Postului	66
Olga GARUSOVA	Destinul profesionist al jurnalistului V. O. Nedzelski	67
Natalia GRĂDINARU, Ruslan SOCHIRCĂ	Jocul în arșice – joc tradițional de noroc	68
Sorin GRAJDARI	Influența orientală asupra vestimentației elitei comerciale autohtone (sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea)	69
Irina IJBOLDINA	Family values in the contemporary Russian literature in Moldova (the case of Tatiana Voloshina-Orlova's stories)	70
Nina IVANOVA	Urban holidays in Chisinau and their role in the maintenance of urban identity	71
Diana NICOGLO	The development of culture in places of compact residence of the Gagauz (according to the newspaper “Vesti Gagauzii”)	72
Raisa OSADCI	Vrednicia în muncă – un criteriu de apreciere a tinerilor în selecția matrimonială tradițională	73
Ecaterina PIHUROV	Chișinăul prin prisma opiniilor turiștilor străini reflectate în mass-media	74
Svetlana PROCOP	Prima teză de doctor dedicată studiului romilor în URSS (autor T. Kiseliova; specialitatea – științe istorice)	75
Evdochia SOROCEANU	Variantele în limba găgăuză ale baladei „Meșterul Manole”	76
Sergiu SUVAC	Importanța reflectării elementelor de locuință și gospodărie tradițională în manualele de istorie	77
Valentina URSU	Perpetuarea tradițiilor populare de către colectivele artistice din RSS Moldovenească (în baza studiului presei anilor '50–'60 ai sec. XX)	78

Tatiana ZAIKOVSKY	Symbolism and semiotic codes of funeral and memorial rites of the Lipovans of the Republic of Moldova	79
Валентина ГРАБОВСКАЯ	Историко – литературно – изобразительные параллели: Александр Сергеевич Пушкин и Думитру Алмаш	81
Виктор ДАМБЯН	Главный раввин Кишинева и Молдовы З.-Л. Абельский у истоков возрождения религиозного еврейского образования	82
Наталья ЗУБОВА	Преподавание иврита в еврейских школах / лицеях Кишинева: история и современность	83
Надежда КАРА	Мифологические представления в сказочном фольклоре болгар Молдовы и Украины	84
Жозефина КУШНИР	Ноэтическая система концепций как научное направление: аспект осмысления нематериального культурного наследия (на примере его трансляций у пяти поколений еврейской семьи)	86
Алексей А. РОМАНЧУК	Булаештское урда ‘сыр-вторяк’ и протеза /w/ перед /u/ как хроноиндикатор этнической истории булаештских украинцев	88
Виталий СЫРФ	Домашние животные в традиционной развлекательно-игровой культуре гагаузов	89
Максим ХИЖИЙ	Митрополит Кишиневский Серапион (Фадеев): отношения церковной иерархии и советской власти в эпоху перестройки	90